

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Práce s romskými dětmi a mládeží v nizkoprahových zařízeních

Vypracoval: Kateřina Vnenková
Vedoucí práce: PhDr. Salim Murad, Ph.D.

České Budějovice 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 29. 4. 2015

.....

Kateřina Vnenková

Poděkování

Na tomto místě bych v první řadě ráda poděkovala PhDr. Salimu Muradovi, PhD. za odborné vedení, pomoc a rady, které mi byly cenným přínosem při vzniku mé práce. Zároveň bych také ráda poděkovala klientům a zaměstnancům Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež Pohoda za spolupráci, ochotu a vstřícnost při realizaci výzkumu potřebného ke vzniku této práce.

Anotace

Bakalářská práce se bude zabývat problematikou spojenou s prací s romskými dětmi a mládeží v nízkoprahových zařízeních a jejími specifiky. Cílem bude analyzovat potřeby a problémy, kterým romské děti a mládež čelí a zaměří se na jejich případná řešení, a to převážně prostřednictvím nízkoprahových zařízení a práce jejich zaměstnanců.

V teoretické části bakalářské práce bude nastíněn stručný přehled současné situace romské menšiny v České republice zaměřený zejména na otázky spojené se vzděláváním, výchovou a trávením volného času této mládeže. Důraz bude kladen na činnost neziskových organizací snažících se pomoci Romům žijícím v sociálně vyloučených lokalitách ve městě Cheb.

Praktická část se zaměří na terénní výzkum v konkrétních nízkoprahových zařízeních. Pomocí strukturovaných rozhovorů zde bude proveden pokus o zachycení důvodů návštěv těchto center romskými dětmi a mládeží a průběh jejich spolupráce se sociálními pracovníky.

Klíčová slova: Romové, romské dítě a romská mládež, Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, neziskové organizace, město Cheb

Annotation

The bachelor thesis will deal with the problems connected to the work with the Roma children and youth in the community centres and its specifics. The aim will be to analyse the needs and problems which are the Roma children and youth facing. The bachelor thesis is focused on the possible solutions, mainly through the community centres for children and youth and work of their employees.

In the theoretical part of the bachelor thesis there will be outlined a brief overview of the current situation of the Roma minority in the Czech Republic which is especially focused on the questions connected to the education, upbringing and free time of these young people. The emphasis will be put on the working of the non-profit organizations which are trying to help the Roma living in socially excluded localities in Cheb.

The practical part will be focused on the field research in the particular community centres. An experiment, which will try to capture the reasons of visiting these centres by the Roma children and youth, will be performed by using the structured interviews. Another detected area of the bachelor thesis will be the course of their cooperation with the social workers.

Keywords: Roma, Roma children and Roma youth, community centres for children and youth, non-profit organizations, Cheb

OBSAH

I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1. ÚVOD.....	8
2. METODOLOGIE PRÁCE	9
3. NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ	10
3.1. Vymezení pojmu a charakteristika NZDM.....	10
3.2. Cílová skupina NZDM.....	12
3.3. Nízkoprahovost jako základní princip NZDM	14
3.4. Základní činnosti NZDM.....	15
3.5. Služby poskytované v NZDM	16
3.6. Streetwork aneb cesta k NZDM.....	18
3.7. Česká asociace streetwork	19
4. ROMSKÉ DÍTĚ A ROMSKÁ MENŠINA V ČESKÉ REPUBLICE.....	20
4.1. Romské dítě a volný čas	22
4.2. Romské dítě a výchova	23
4.2.1. Romská rodina.....	25
4.3. Romské dítě a vzdělávání	26
4.3.1. Problémy ve vzdělávání	27
4.3.2. Přerazování na základní školy praktické.....	29
4.3.3. Role přípravných ročníků a asistentů pedagoga.....	30
5. ROMSKÁ MENŠINA VE MĚSTĚ CHEB.....	31
5.1. Lokální partnerství města Cheb	32
5.1.1. Individuální projekt města Cheb na změnu situace sociálně vyloučených obyvatel města, zejména obyvatel sídliště Zlatý vrch.....	32
5.2. Sociálně vyloučené lokality města Cheb	33
5.3. Sociální a navazující služby města Cheb pro osoby ohrožené sociálním vyloučením.....	35
5.3.1. Diecézní charita Plzeň.....	35
5.3.2. KOTEC o.p.s.	37
5.3.3. Romská občanská sdružení	37
5.4. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež města Cheb.....	38
5.4.1. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež „Pohoda“	38
5.4.2. Nízkoprahový klub Útočiště.....	39

5.4.3. Nízkoprahový klub Respekt	39
II. PRAKTICKÁ ČÁST	41
6. KVALITATIVNÍ VÝZKUM V NZDM	41
6.1. Téma a cíl výzkumu.....	41
6.2. Metody výzkumu	41
6.3. Realizace výzkumu	43
6.3.1. Popis vybrané lokality	43
6.3.2. Sběr dat aneb uskutečnění rozhovoru s výzkumným vzorkem	44
6.3.3. Transkripce nahraných rozhovorů.....	46
6.3.4. Provedení otevřeného kódování	46
6.4. Vyhodnocení výzkumu	47
6.4.1. Klienti do zařízení chodí tak často, jak jen mohou	47
6.4.2. Klienti nemají jak a kde jinde zadarmo trávit svůj čas	48
6.4.3. Klienti potřebují pomoc především s učením	49
6.4.4. Klienty baví zejména tanec, ale oblíbených aktivit je více	51
6.4.5. Klienti a zaměstnanci si k sobě našli cestu	53
6.4.6. Mezi klienty panuje, až na občasné neshody, přátelská atmosféra	54
6.4.7. Klienti sem přivádí další návštěvníky	56
6.4.8. Klienti mají nápady na vylepšení	56
6.4.9. Klienti ví o existenci dalších NZDM v Chebu	57
6.4.10. Klienti mají představu o tom, proč NZDM fungují	58
6.4.11. Rodiče ví, kde děti tráví svůj volný čas	58
6.5. Shrnutí výsledků kvalitativního výzkumu	59
7. ZÁVĚR.....	61
8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
9. SEZNAM PŘÍLOH	68

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá problematikou nízkoprahových zařízení pro děti a mládež s důrazem na romské klienty, kteří díky svým častokrát pohnutým životním osudům, spadají do cílové skupiny této služby sociální prevence a představují také převážnou část jejich klientely. Téma práce jsem zvolila díky mým osobním zájmům a angažovanosti v tomto typu zařízení, které, dle mého názoru, má své opodstatnění v systému sociálních služeb, jakožto jedno z mála služeb zaměřujících se svým působením právě na děti a mládež, kterým může značně pomáhat v řadě nepříznivých a problémových situacích a zároveň pozitivně ovlivňovat jejich život a budoucnost. Ráda bych na důležitost a potřebnost těchto zařízení poukázala právě z pohledu samotných romských uživatelů.

Teoretická část práce, rozdělena do několika hlavních kapitol, se v první řadě zabývá přiblížením nízkoprahových zařízení pro děti a mládež prostřednictvím jejich základní charakteristiky a nastínění činností a služeb, které poskytují svým uživatelům. Následně je přiblížena situace romských dětí v České republice, důraz je kladen na poukázání specifik v oblastech jejich volného času, výchovy a vzdělávání. Problematika romské menšiny je také zúžena na aktuální stav ve městě Cheb a na zde poskytované sociální služby, které se zaměřují na pomoc osobám sociálně vyloučeným, kam spadá i část zde žijících romských občanů. Jednou z těchto služeb jsou pak právě i tři místní nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

V navazující praktické části jsou analyzovány provedené strukturované rozhovory s klienty a zaměstnanci Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež Pohoda v Chebu. Cílem takto prováděného kvalitativního výzkumu je zjistit, jaký vztah chovají romské děti a mládež k tomuto zařízení, z jakého důvodu centrum navštěvují a v čem jim návštěvy pomáhají v jejich běžném životě. Získané poznatky jsou pro lepší postihnutí zkoumané oblasti doplněné ještě o vlastní zúčastněné pozorování a rozhovory s ředitelkou zařízení a terénním sociálním pracovníkem města Cheb.

2. METODOLOGIE PRÁCE

Teoretická část práce, týkající se stručného seznámení s problematikou romských dětí a romské menšiny, především romské menšiny ve městě Cheb a dále pak charakteristiky nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, je opřena o metodu analýzy dat získaných z primárních zdrojů (konkrétně se jedná zejména o Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách a příslušnou prováděcí vyhlášku, strategie vlády a města Chebu či sociologické výzkumy k danému tématu) a zdrojů sekundárních, jednak materiálů vydaných především Českou asociací streetwork o.s., která sdružuje nízkoprahové programy v ČR, jednak také materiálů od předních českých odborníků na romologické otázky mezi které bezesporu patří doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc., PhDr. Milena Hübschmannová nebo PaedDr. Eva Šotolová. Ph.D..

Těžiště práce spočívá zejména v kvalitativním výzkumu uskutečněném v konkrétním nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež ve městě Cheb. Studie probíhala formou strukturovaných rozhovorů s klienty a zaměstnanci zařízení a byly při ní dodrženy etické zásady, především etické zásady práce s dětmi, které jsou klienty zařízení. Proto bylo v první řadě nezbytné získat informovaný souhlas s jejich zařazením do výzkumu od zákonných zástupců. Při samotné realizaci rozhovorů bylo dbáno na základní principy při práci s dětmi, které byly seznámeny s tématem a účelem výzkumu, svobodně souhlasily s rozhovorem a jeho nahráváním a zároveň jim bylo zajištěno příjemné a známé prostředí, které bylo umocněno přítomností ředitelky zařízení, k níž děti chovají důvěru. Výzkumný vzorek ve finální podobě čítal deset respondentů, sedm z nich tvořili samotní klienti zařízení, tři pak sociální pracovníce. V rámci ochrany osobních údajů zůstane identita respondentů v plné anonymitě. Takto získaná data byla následně analyzována pomocí metody otevřeného kódování a obohacena o poznatky ze zúčastněného pozorování a rozhovorů s terénním sociálním pracovníkem města Cheb a ředitelkou zařízení.

3. NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (dále NZDM) představují jednu z nejnovějších etablovujících se sociálních služeb u nás. Ta se v České republice v posledních letech hodně rozvíjí, počet těchto zařízení rok od roku značně stoupá stejně tak s klientelou, která její služby využívá. Podle *Registru poskytovatelů sociálních služeb* zřízeném Ministerstvem práce a sociálních věcí bylo v České republice evidováno k 30. prosinci 2014 celkem 286 NZDM.¹ Přes to ale zůstává u veřejného mínění tato služba stále málo známou. „*Pojmy nízkoprahové programy a zariadenia u mnohých ľudí evokujú inštitúcie a programy s bezbariérovým prístupom pre fyzicky handicapovaných ľudí. Ďalším mýtom, ktorý sa v súvislosti s nízkoprahovými programami vo verejnosti objavuje je ten, že nízkoprahovosť znamená absenciu akýchkoľvek pravidiel, hraníc a zásad. Vonkajší pozorovateľ môže mať tiež dojem, že v nízkoprahových programoch je „všetko dovolené“, mladí si môžu robiť, čo chcú, jednoducho tam chýba disciplína. Iným častým mýtom býva predstava, že do nízkoprahového klubu môže chodiť hocikto a hocikedy, že vlastne nízkoprahové programy sú prístupné a otvorené „vždy“ a pre všetkých, ktorí prejavia záujem. Nezriedka sa objavuje aj predstava, že nízkoprahovosť znamená anonymitu účastníkov. V extrémnych prípadoch počuť aj názor, že ide o krytie alebo dokonca schvaľovanie či podporovanie vandalskej a delikventnej činnosti mládeže, že nízkoprahové kluby sú vlastne obyčajné „feťacke“ a vandalské brlohy.* (BARTOŇOVÁ, ŠANDOR, 2005: 13)

3.1. Vymezení pojmu a charakteristika NZDM

NZDM se řadí společně s kontaktními centry² a nízkoprahovými denními centry³ k typům nízkoprahových zařízení, které jsou „...dostupné klientům bez nutnosti se objednávat, případně i bez nutnosti udávat vlastní totožnost. Zařízení tohoto druhu

¹ Registr poskytovatelů sociálních služeb [on-line]. [cit. 30. 12. 2014]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1419940413617_2

² Kontaktní centra jsou v Zákoně 108/2006 Sb. o sociálních službách vymezena jako nízkoprahová zařízení poskytující ambulantní, popřípadě terénní služby osobám ohroženým závislostí na návykových látkách. Cílem služby je snižování sociálních a zdravotních rizik spojených se zneužíváním návykových látek. (Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách)

³ Nízkoprahová denní centra jsou v Zákoně 108/2006 Sb. o sociálních službách vymezena jako služby, které poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby pro osoby bez přístřeší. (Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách)

mají v ČR podobu komunitních center pro mládež, pro matky s dětmi, pro seniory a pro uživatele návykových látek." (MATOUŠEK, 2003: 126) Jedná se o službu sociální prevence a je tedy určena pro osoby, které žijí rizikovým způsobem života, nacházejí se v krizové sociální situaci, mají životní návyky a způsob života, který vede ke konfliktu ve společnosti, jsou ohrožené sociálně patologickými jevy nebo žijí v sociálně znevýhodňujícím prostředí ohrožení práv a oprávněných zájmů.⁴ *„Základní činností nízkoprahových center je nabídka neformálních volnočasových programů spojených se specifickými sociálními službami, které jsou modifikovány v závislosti na charakteru lokality, místních podmínkách, zájmech a potřebách cílové skupiny."* (MATOUŠEK, 2003: 177)

NZDM je považována za sociální službu⁵ a jako taková je ukotvena v *Zákoně o sociálních službách 108/2006 Sb.*, který ji vymezuje takto: *„Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé životní situace."*⁶

Oficiální *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež* definuje NZDM jako službu, která *„...je určena dětem a mládeži, které se ocitly v obtížné životní situaci nebo jsou ji ohroženy a které nevyhledávají standardní formy institucionalizované pomoci a péče. Jde o navázání a udržování kontaktu, poskytování informací, odbornou pomoc, podporu a vytváření podmínek pro sociální začlenění a pozitivní změnu ve způsobu života. Jedná se o ambulantní případně terénní formu sociální služby nízkoprahového charakteru."*⁷

Česká asociace streetwork pak uvádí tuto definici: *„Nízkoprahový klub neboli nízkoprahové zařízení pro děti a mládež je sociální služba určená dětem a dospívajícím. Kluby vznikají v malých i velkých městech, ve vyloučených lokalitách nebo tam, kde se*

⁴ Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. MPSV. 2006. [cit. 14. 11. 2014] Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf

⁵ Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách definuje sociální službu jako činnost nebo soubor činností podle tohoto zákona zajišťující pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění. (Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách)

⁶ Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. MPSV. 2006. [cit. 13. 11. 2014]

⁷ *Pojmosloví: Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*. Praha: Česká asociace streetwork, o.s., 2008. str 5. Dostupné z: http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202

*mládež schází. Jsou prevencí vysedávání na lavičkách, vandalismu na veřejném prostranství, záškoláctví nebo konfliktů se zákonem. Pracovníci nízkoprahových klubů poskytují mladým lidem pomoc v obtížných situacích spojených s dopíváním, experimenty všeho druhu, školní docházkou, rodinným životem a také formou prevence usilují o to, aby mladí lidé obtížné situace zažívali v co nejmenší míře a byli si vědomi potenciálních rizik."*⁸

Uvedené definice jsou sice v na první pohled trochu odlišné, ale to podstatné je obsažené ve všech z nich. NZDM jsou určena pro děti a mládež, které žijí rizikovým způsobem života, jsou ohrožené sociálním vyloučením a nemají kde a jak trávit efektivně svůj volný čas. Centra, nacházející se v co nejpřirozenějším prostředí klientů, se orientují především na poskytování volnočasových aktivit prostřednictvím kterých je dětem a mládeži nabízena potřebná pomoc s cílem zlepšit jejich obtížnou a nepříznivou životní situaci a minimalizovat rizika související s jejich nevyhovujícím životním stylem.

3.2. Cílová skupina NZDM

Cílová skupina NZDM je značně široká a pojímá poměrně velkou skupinu. Poskytované služby mohou využít, jak už z oficiálního názvu sociální služby vypovídá, děti a mládež, a to v podstatě všechny děti a mládež, které spadají do kategorií vytyčených v oficiálním *Pojmosloví NZDM*⁹:

a) jsou ve věkových skupinách:

- od 6 do 12 let
- od 13 do 18 let
- od 19 do 26 let

V zařízeních je účinnější, když jsou děti věkově rozděleny vzhledem k rozdílným metodám práce s jednotlivými uživateli a také z důvodů zajištění bezpečného prostředí. Samozřejmě vzhledem k specifikům každého zařízení může docházet k trochu jinému věkovému rozdělení či mimořádnému odůvodněnému spojení mladších a starších dětí.

⁸ Týden nízkoprahových klubů opět v září. Vystaveno 16.9.2014. [on-line]. [cit. 12.11. 2014] Dostupné z: http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=4268

⁹ *Pojmosloví: Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*. Praha: Česká asociace streetwork, o.s., 2008

b) žijí nebo se pohybují v lokalitě vymezené

- sociálně - takto vymezená lokalita představuje společenství lidí, kteří v daném místě udržují blízké vzájemné vztahy, a to i přes to, že zde nemusí mít trvalé bydliště
- geograficky - takto vymezená lokalita má své přesně určené hranice v rámci kterých zařízení působí a za jehož hranice už své služby poskytovat nemusí

c) zažívají nepříznivé životní situace jako jsou

- konfliktní společenská situace - situace, která je v rozporu se společenskými, právními a kulturními normami. Mohou to být například projevy šikany, drobná kriminalita, vandalismus, útěk z domova, záškoláctví, konflikty v místní lokalitě, zneužívání návykových látek, rasismus, trestní stíhání, pohlavní zneužívání, domácí násilí
- obtížná životní událost - taková situace, ve které se člověk těžko orientuje a která je těžce řešitelná jen za použití vlastních sil. Příkladem může být rozpad rodiny, partnerské problémy rodičů, selhávání ve škole či v zaměstnání, problémy s volbou školy a povolání, partnerské problémy, obtíže při získávání obživy, zajištění bydlení, těhotenství u dospívající dívky, pohlavní zneužívání
- omezující životní podmínky - se vyskytují při životě v prostředí, které způsobuje omezení psychosociálních dovedností, především v prostředí rodinném a sociálním, kdy může dojít k neschopnosti adaptace, neschopnosti navázání vztahů, absenci zájmů, absenci citlivosti, pocitu odcizení a zneschopnění, pasivním životním stereotypům, malé možnosti k aktivnímu uplatnění v sociálně akceptovaných činnostech

d) popřípadě se jich týká další doplňková charakteristika, která zahrnuje:

- nezapojování se do standardních volnočasových aktivit
- vyhýbání se standardním formám institucionalizované pomoci a péče
- upřednostňování neproduktivního trávení volného času
- upřednostňování trávení volného času mimo rodinu nebo jinou jimi blízkou sociální skupinu

- prosazování vyhraněného životního stylu, který jim způsobuje konflikty a také nebezpečí nejen pro ně, ale i jejich okolí.¹⁰

3.3. Nízkoprahovost jako základní princip NZDM

Klíčovým principem, na jehož základě vznikají a fungují NZDM a který je obsažen už v samotném názvu sociální služby, je nízkoprahovost. Vyjadřuje to, že by organizace a uspořádání služby mělo být takové, aby bylo maximálně přístupné a dostupné těm, kteří ji potřebují a mají na ní nárok. „*Poskytovat službu nízkoprahově předpokládá úsilí sledovat, vyhodnocovat a následně odstraňovat technické, psychologické a sociální bariéry, které by bránily cílové skupině ve vstupu do prostoru zařízení či při využití nabídky poskytovaných služeb.*“ (KLÍMA, 2007: 324) NZDM se tedy snaží odstranit všechny možné překážky a bariéry, které by mohly překážet potenciálním klientům ve vyhledání zařízení a využití nabízených služeb.

Z nízkoprahovosti pak vycházejí další uplatňované principy:

- *princip anonymity* - klient má právo zůstat v plné anonymitě v rámci ochrany svých osobních údajů. Pokud jsou získávány a evidovány osobní údaje, tak pak jen se souhlasem klienta a také pouze ty, které jsou nezbytné pro poskytované služby
- *princip dobrovolnosti* - návštěvník centra nesmí být nucen do žádné činnosti či účasti při aktivitě, jestli že sám nechce. V krajním případě může být jeho pobyt v zařízení čistě pasivního charakteru
- *princip participace* - umožňuje zapojení uživatele a jeho spolupodílení se na vytváření realizovaného programu, ale také i třeba na úpravě a vybavení klubu
- *princip individuálního přístupu* - je důležité přistupovat ke každému člověku v klubu jako k jedinečné a individuální bytosti s ohledem na jeho zájmy, problémy a potřeby
- *princip volného vstupu a pobytu* - do center mohou děti a mládež kdykoliv přicházet a kdykoliv odcházet v rámci provozní doby. Jejich čas strávený zde není ničím určovaný a limitovaný
- *princip bezplatnosti* - vstup do zařízení a využívání nabízených služeb není

¹⁰ *Pojmosloví: Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM).* Praha: Česká asociace streetwork o.s., 2008

podmíněno finančními prostředky klienta. Standardní poskytované aktivity jsou zdarma, v případě jejich zpoplatnění by totiž mohlo dojít k vytvoření nepřekonatelné bariéry, jelikož ne všichni klienti by si je takto mohli dovolit

- *princip dodržování práv a pravidel* - důležité pro funkční chod klubu je stanovení základních práv, které klienti mají a zároveň také stanovení základních pravidel, které musí naopak dodržovat (BARTOŇOVÁ, ŠANDOR, 2005: 14-17)

3.4. Základní činnosti NZDM

Činnosti, které by tato služba měla obsahovat, jsou zakotvena v legislativě, v *Zákoně č. 108/2006 Sb. o sociálních službách a Prováděcí vyhlášce MPSV*. Podle nich se má tato sociální služba zaměřovat především na zajišťování těchto úkonů:

- a) *výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti* - mezi ně patří nabídka společensky přijatelných volnočasových aktivit a zajištění podmínek k jejich realizaci, pracovní výchovná práce, nácvik a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností a zajištění podmínek pro možnost vzdělávání
- b) *zprostředkování kontaktu se společenským prostředím* - je součástí všech aktivit zde realizovaných, díky kterým se zlepšuje orientace ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí
- c) *sociálně terapeutické činnosti* - pomocí jejich poskytování dochází k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností, které podporují sociální začleňování osob
- d) *pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí* - týká se jak pomoci při vyřizování běžných činností, tak také při obnovení či upevňování kontaktu s rodinou nebo při jiných činnostech podporujících sociální začleňování dané osoby¹¹

¹¹ Prováděcí Vyhláška č. 505/ 2006 Sb. k zákonu č. 108/ 2006 Sb. o sociálních službách. MPSV, 2006. [cit. 20. 11. 2014]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/11911/vyhlaska_505-2006.pdf

Tyto činnosti nízkoprahových center, a programy a sociální služby z nich vycházející, však mohou být modifikovány podle charakteru konkrétního zařízení. Důležité však je, aby vycházely z potřeb konkrétní cílové skupiny a v rámci možností respektovaly její potřeby a zájmy. Tato zásada je dominantní a odlišuje centra od standardní nabídky sociálních a pedagogických služeb. (BEDNÁŘOVÁ, PELECH, 2003: 50)

3.5. Služby poskytované v NZDM

NZDM by měla nabízet svým návštěvníkům čtyři základní typy služeb: volný vstup a pobyt v zařízení, volnočasové aktivity, sociální služby a také preventivní a pedagogické aktivity:

a) volný vstup a pobyt v zařízení

Poskytnutí bezpečného prostoru, plné přijetí klienta a vytvoření si důvěrného a přátelského vztahu s pracovníky je základním předpokladem pro realizaci dalších navazujících služeb. Klub se stává pro klienty alternativou ulice, ve kterém mohou trávit svůj volný čas, a to i pasivně bez zapojení se do jakékoliv činnosti, využívají čistě jen zázemí klubu a přitom další nabídku služeb využívat nemusí. (BARTOŇOVÁ, ŠANDOR, 2005: 49)

b) volnočasové aktivity

„Základní činnost nízkoprahových center je orientovaná na neformální programy volnočasových aktivit dětí a mládeže, které mají charakter prevence sociálně patologických jevů.“ (BEDNÁŘOVÁ, PELECH, 2003: 50) Klub by měl klientům nabízet rozsáhlou nabídku volnočasových aktivit, které by však měly vycházet z konkrétních potřeb jeho klientů. Důležitá je vybavenost každého klubu, dispozice různých společenských her, sportovního vybavení (stolní tenis, šipky), počítačů, tanečního prostoru, výtvarných a jiných pomůcek nebo případně i hraček pro mladší děti. Některá zařízení mají k dispozici i své vlastní dílny. Vykonávání těchto volnočasových aktivit může mít různou podobu, některé by klienti měli dělat sami nebo s ostatními klienty a při některých by měl být k dispozici pracovník, který danou činnost podporuje, pomáhá při její realizaci a nebo ji může i vymyslet, především je však důraz kladen na vlastní iniciativu návštěvníků, kteří nemohou být do ničeho nuceni. K zpestření běžných každodenních aktivit mohou pracovníci příležitostně připravit a

uspořádat například nějaký kulturní program, výstavu, diskotéku, výlet, koncert nebo soutěž. (BARTOŇOVÁ, ŠANDOR, 2005: 49-50)

I obyčejné vykonávání volnočasových aktivit však může sloužit jako druh sociální pomoci „...*ak sú zamerané na pomoc klientom, môžu byť realizované ako sociálne služby. Napr. koncert nie je organizovaný za účelom kultúrneho vyžitia, ale s cieľom aktivizovať klientov (hudobníkov, organizátorov), umožniť im sebarealizáciu, prípadne ako prostriedok na oslovenie nových klientov. Besedy sú odrazom aktuálnych potrieb a záujmu cieľovej skupiny, a umožňujú otvorený individuálny prístup.*“ (BARTOŇOVÁ, ŠANDOR, 2005: 49)

c) sociální služby

Nabídka sociálních služeb v NZDM je značně široká a má svá specifika. Je nezbytné v první řadě zjistit, jak bývá konkrétní klub vnímán dětmi a mládeží, které ho navštěvují. Zda si uvědomují, že je to místo, kde mohou řešit řadu svých problémů a nalézt tu pomoc ze strany zaměstnanců nebo je pro ně pouze místem zájmové činnosti.

Sociální služby vykonávané v interakci mezi klienty a pracovníky jsou pak zejména tyto:

- kontaktní práce - představuje specifický druh kontaktu s klientem, jehož cílem je v daném momentě na daném místě vytvořit prostor pro realizování služby. Při tomto typu práce, který má nejčastěji podobu rozhovoru, dochází k prvotnímu kontaktu a k potenciálnímu vytvoření důvěrného vztahu mezi klientem a pracovníkem potřebným pro následnou práci
- situační intervence - nastává tehdy, když pracovník zasahuje a řeší vzniklé situace s výchovným obsahem, které vznikají přímo v klubu během realizace služby mezi uživateli služby. Do této interakce přináší podněty, reflektuje situaci a používá i jiné techniky sloužící k zvýraznění výchovného efektu v dané situaci
- krizová intervence - představuje diagnosticko-terapeutickou pomoc v psychické krizi, v negativním emočním prožívání, které nastalo v životě klienta. Důležité je však intervenci, zaměřenou na zvládnutí potíží, poskytovat jen v rámci kvalifikace daného pracovníka. Pokud není dostatečně kvalifikovaný, měl by poskytnout klientovi odkaz na odborníka v daném oboru
- informační servis klientovi - pokud má klient zájem o jisté informace, ať už na základní či specifická témata, měl by mít možnost je od zaměstnanců získat a to

převážně ústní formou

- poradenství - má podobu rozhovoru s klientem, který se týká jeho obtíží a následné nabídky rady, informací a řešení vedoucích k jejich odstranění
- případová práce - jedná se o dlouhodobou individuální nebo skupinovou práci s klientem nebo více klienty (KLÍMA, 2007: 326)

d) preventivní a pedagogické aktivity

Týkají se poskytování preventivních, výchovných a vzdělávacích programů vytvořených s ohledem na specifika cílové skupiny a dané lokality. Může se jednat jednak o jednorázové programy (diskuze či besedy), při kterých se převážně informuje o různých oblastech rizikového chování, jednak o programy dlouhodobé, které obsahují předávání specifických znalostí, nácvik dlouhodobých dovedností a chování.

Řadí se sem také nabídka doučování, která se neomezuje pouze na školní látku, ale i na mimoškolní témata související třeba s osvojením si osobních či společenských návyků.¹²

3.6. Streetwork aneb cesta k NZDM

Streetwork neboli sociální práce na ulici představuje „*vyhledávací, doprovodnou a mobilní sociální práci. Ta je zaměřena na jednotlivce a skupiny s rizikovým chováním, které sociální pracovník kontaktuje v době a místech jejich spontánního pobývání a setkávání.*“ (MATOUŠEK, 2003: 242). Důležitou charakteristikou tohoto typu sociální práce je, že „*...nečeká, že se na ni kdokoliv obrátí s problémem, ale která se sama nabízí v místech vznikajících sociálních konfliktů.*“ (MATOUŠEK, 2003: 170) Sociální pracovníci se snaží vytipované potenciální klienty kontaktovat v jejich přirozeném prostředí, může se jednat o hřiště, parky, pěší zóny, nádraží, herny, opuštěné domy či squatty. Díky porozumění specifickému světu své dané cílové skupiny pak pracovníci v terénu navazují kontakt s klienty a získávají si postupně jejich důvěru, poté následuje poskytnutí pomoci, podpory a asistence při zvládnutí obtížných úseků života v podobě akceptujících, nikoliv autoritativních metod. (MATOUŠEK, 2008: 170)

Vznik streetworku je datován na počátek 20. století v USA, odkud se pak

¹² *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce.* Ostrava: Ostravská univerzita, 2007. str. 135.
Dostupné z: http://projekty.osu.cz/metakor/dok/met_prirucka_tsp.pdf

postupně šířil i do Evropy. „*Streetwork se zrodil v USA jako reakce na selhání tradičních přístupů sociální práce, ke kterému došlo v souvislosti s rychle se šířícím sociálním úpadkem celých městských čtvrtí velkých amerických měst a následkem vzniku gangů dětí a mladistvých.*” (ELICH in KLÍMA, 2007: 299) Tyto sociální problémy vedly k nutným změnám v charakteru sociální práce. Ta už nemohla nadále probíhat pouze v samotných institucích, bylo na čase je opustit a vydat se přímo za klienty do jejich sociálního prostředí. Došlo ke změně ve vztahu ke klientovi, ale i ke změně priorit, cílů a specifík sociální práce. (KLÍMA, 2007: 309)

V České republice stálo u jeho počátku zřízení funkce tzv. sociálního asistenta, specializovaného pracovníka okresních úřadů. Ta vznikla v roce 1993 na základě usnesení vlády k *Programu sociální prevence a prevence kriminality* a měla představovat specifickou terénní sociální práci s dětmi staršího školního věku a mládeží ohroženou nebo již zasaženou sociálně patologickým vývojem. Streetwork se v té době začal rozvíjet i na úrovni nestátních organizací, která byla v počátcích zaměřena především na práci s drogově závislými. (KLÍMA, 2007: 303)

Dalším krokem v rozvoji streetworku pak bylo vybudování prostorového zázemí, zastřešeného místa, kam by mohla cílová skupina chodit. „*Po určité době práce odehrávající se výhradně v terénu se objevuje intenzivní potřeba vytvořit pro (nebo lépe řečeno ve spolupráci s) klienty zastřešené místo, jež funguje coby zázemí pro práci s dětmi a mládeží. Toto nízkoprahové zařízení poskytuje možnost společného setkávání jako alternativu pobytu na ulici, aniž by klient byl nucen odhalit svou identitu.*” (BEDNÁŘOVÁ, PELECH, 2003: 50). Již v roce 1995 začali proto vznikat z iniciativy terénních sociálních pracovníků, kteří si uvědomovali jejich nutnost, první nízkoprahová zařízení.

3.7. Česká asociace streetwork

. Velkou zásluhu na rozvoji NZDM u nás měla a má především *Česká asociace streetwork o.s.* (dále jen ČAS), jejíž pracovní skupina se podílela nejenom na vzniku názvu této služby, ale také na vytvoření jejích standardů a pojmosloví. Svou činnost zahájila v roce 1997 na podporu tehdy se rozvíjejícího streetworku.

Podle *Stanov České asociace streetwork, o.s.* se jedná o odbornou profesní organizaci sdružující a zastupující fyzické a právnické osoby, které působí v oblasti

kontaktní práce, v oblasti nízkoprahových sociálních služeb, mezi které patří nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, terénní programy a kontaktní centra.

Jako své hlavní cíle a poslání si organizace vytyčila:

- lobování ve prospěch členů ČAS i samotného oboru
- vytváření klimatu pro práci v oboru
- podporování vlastní vnitřní činnosti pro profesionalizaci oboru
- realizování projektů pro odbornou veřejnost
- organizování profesních setkání, konferencí, seminářů a jiných odborných akcí¹³

Od zahájení její činnosti se rok od roku zvětšuje její členská základna, s ní pak roste jak počet nízkoprahových sociálních služeb, tak i povědomí lidí o těchto službách. Dle výroční zprávy ČAS za rok 2013 se členská základna rozrostla na 76 zařízení a 26 individuálních členů.¹⁴

4. ROMSKÉ DÍTĚ A ROMSKÁ MENŠINA V ČESKÉ REPUBLICE

„Masivním negativním faktorem duševního, charakterového a sociálního vývoje romského dítěte je averze majority vůči jeho etniku, se kterou se setkává velmi brzy a která mu velmi srozumitelně signalizuje, že tato společnost není "jeho světem".“ (ŘÍČAN, 2000: 108)

Romové, jakožto etnický odlišný skupina, vzbuzují v České republice značně polarizované postoje. Vzájemné vztahy mezi romskou menšinou a většinovou společností jsou kritické, ovlivněné a určované stereotypy, předpojatostí, předsudky, antipatiemi, nedůvěrou až nevraživostí., navíc doprovázené i projevy rasové diskriminace směrem k Romům. Podle *Centra pro výzkum veřejného mínění* chovají Češi k Romům nejhorší vztah ze všech národnostních skupin v ČR, sympatie k nim vyjadřují pouze čtyři procenta dotazovaných.¹⁵ Převažuje negativní pohled na romské

¹³ Stanovy České asociace streetwork, o.s. Praha: Česká asociace streetwork, o.s., 2009. Dostupné z: http://www.streetwork.cz/images/download/Stanovy_CAS_090920.pdf

¹⁴ Výroční zpráva 2013. Praha: Česká asociace streetwork, o.s., 2014. Dostupné z: <http://www.streetwork.cz/images/download/vz-cas-2013.pdf>

¹⁵ Průzkum: Výrazně nejhorší vztah mají občané k Romům. Vystaveno 6.3.2015. [on-line]. [cit. 17. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/publicistika/analyzy/pruzkum-proti-lonsku-klesly-sympatie-cechu-vuci-arabum-a-zidum>

občany, kterým bývají dávány nálepky zneužívatelů sociálních dávek, nepřizpůsobivých, nezaměstnaných či pachatelů trestné činnosti.¹⁶

Romové však patří v ČR k znevýhodněné menšině, k vrstvě potýkající se s nejhorsími životními podmínkami, které jsou způsobené jejím sociálním vyloučením. Sociální vyloučení, které postihuje 80-100 tisíc Romů, což představuje až 1/3 Romů tady žijících¹⁷, je charakteristické nemožností využívat služby a instituce, ke kterým má přístup většina obyvatel společnosti. Bývá doprovázeno chudobou, vysokou nezaměstnaností, nízkými příjmy, podprůměrnou sociální a vzdělanostní úrovní, špatnou bytovou situací, nepříznivým zdravotním stavem, vysokou kriminalitou a diskriminací. (NAVRÁTIL, 2003: 34) Počet romských žáků vzdělávaných mimo hlavní vzdělávací proud je alarmující. Neadekvátní a časté přerazování romských dětí ze základních škol na praktické školy navíc způsobuje jejich minimální počet na středních či vysokých školách. Nízká kvalifikovanost, spojená také mnohokrát s diskriminací ze strany zaměstnanců, poté brání Romům v získání práce a převážná část jich proto zůstává nezaměstnaná. Narůstá také počet předražených a nevyhovujících ubytoven a stejně tak počet sociálně vyloučených lokalit, které pro ně představují častokrát jedinou možnost bydlení. Život v tragických podmínkách má vliv i na zdravotní stav, který je u Romů prokazatelně horší než zdravotní stav většinové populace.¹⁸

Ke zlepšení situace romské menšiny a zvrácení její exkluze má sloužit vládou schválená *Strategie romské integrace na roky 2015 až 2020*, jejímž primárním cílem je odstranit negativa, se kterými se Romové potýkají ve všech oblastech života. Dále má za úkol zmírnit diskriminaci Romů ze strany většinové populace a zároveň podporovat Romy jako národnostní menšinu. Díky realizaci navrhovaných opatření a úkolů by mělo dojít k zlepšení jejich životní situace a také k plné integraci, která bude mít za důsledek vytvoření jednotné a soudržné společnosti. v České republice.¹⁹

¹⁶ Zpráva o stavu romské menšiny: Roste počet sociálně vyloučených lokalit i nezaměstnanost mladých Romů. Vystaveno 27. 11. 2013. [on-line]. [cit. 1. 4. 2015]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/26254>

¹⁷ Strategie romské integrace do roku 2020. Praha: Úřad vlády České republiky, 2015. str 7. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-schvalila-strategii-romske-integrace-do-roku-2020-126945/>

¹⁸ Zpráva o stavu romské menšiny v České republice na rok 2013. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014. str 7-10. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-2013.pdf>

¹⁹ Vláda schválila Strategii romské integrace na roky 2015 až 2020 . Vystaveno 23. 02. 2015. [on-line]. [cit. 1. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-schvalila-strategii-romske-integrace-do-roku-2020-126945/>

4.1. Romské dítě a volný čas

Volný čas představuje nedílnou součást života každého z nás. Přesto se jako značný problém ukazuje, jak tento volný čas efektivně a při tom zábavně využít, a o to více se to týká Romů, kteří díky prostředí v němž žijí, tradicím, které uznávají a nedostatečnému vzdělání nemají dostatečnou motivaci k jeho hodnotnému a smysluplnému využití. (BALVÍN, 1997: 68)

*„Volný čas u dětí a mládeže a jeho naplňování pozitivními efektivními aktivitami hraje významnou roli při utváření osobnosti mladého člověka a při jeho pozitivní socializaci.“*²⁰ Volný čas bývá vnímán jako důležitý faktor sloužící k prevenci negativních společenských jevů a k rozvoji pozitivních rysů osobnosti, je proto nutné pro děti a mládež zajistit možnost jeho kvalitního trávení v nabídce organizovaných i neorganizovaných volnočasových aktivit.

To jak romské děti tráví svůj volný čas je značně ovlivněno poskytováním zájmových činností v rámci jejich školy, která by se měla snažit pro děti nabízet patřičné aktivity po vyučování. A nebo tím, zda v okolí jejich bydliště existuje nějaký klub či zařízení, kam mohou jít. Pokud mají možnost využít zájmovou činnost, rády se věnují všelijakým činnostem, převážně se jedná o sport, hudba, tanec.²¹ *„Volný čas romského dítěte je naplněn zejména tím, co jde lehce-třebas tělesnými aktivitami pohybovými, děti rády zpívají a naslouchají reprodukováné hudbě, mladiství hrají na hudební nástroje, sporty a tělocvik patří také k oblíbeným činnostem.“* (BALVÍN, 1997: 63)

Dále tráví svůj volný čas zejména venku s kamarády nebo i rodinou. Typické je pro ně chození s kamarády a partou "ven", "do parku", "do města", "na pěší zónu", kde se však většině případů nemají jak a čím zabavit, a proto se u nich mohou objevit sklony vyzkoušet nepatřičné a nežádoucí činnosti podporující vznik rizikových forem chování.²² *„Především mládež ve věku 13-15 let tráví volný čas venku, v partě a to víc jak 4 hodiny denně. Je zde velký prostor ke vzniku závadových part ubíjejících čas,*

²⁰ Volný čas a prevence u dětí a mládeže. Praha: MŠMT, 2002. str. 5. Dostupné z: www.msmt.cz/uploads/soubory/prevence/olnycas.pdf

²¹ Analýza postojů a vzdělávacích potřeb romských dětí a mládeže. Praha: GAC, 2007. str. 37. Dostupné z: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_ROMSKOLY_analyza_vzdelavacich_potreb_romskych_deti_FINAL.pdf

²² Analýza postojů a vzdělávacích potřeb romských dětí a mládeže. Praha: GAC, 2007. str. 37

páchajících trestnou činnost nezletilých. Pro děti a mladistvé je charakteristická skupinová trestná činnost, např. projevy určité násilné činnosti."²³

Časté je pro ně také pasivní trávení volného času doma a to hlavně na počítači nebo u televize.²⁴

Romské děti, mnohem naléhavěji než děti majority, potřebují, vzhledem k jejich obecně horším možnostem, zařízení, ve kterém mohou trávit svůj volný čas. Mnohokrát se vypořádávají se značně složitými a pohnutými životními osudy a je nutné, aby měly pocit zázemí a jistoty. „*Romské dítě je citlivé na emocionální vazbu a potřebuje v zařízení volného času vidět svou „druhou rodinu“ či „druhý domov“.*“ (BALVÍN, 1997: 102). Po roce 1989 začala vznikat postupně speciální střediska určená výhradně pro romské děti jakožto specifickou skupinou s konkrétními potřebami a zájmy, zároveň také zahájily svou činnost neziskové organizace, které se zaměřují na práci s rizikovou mládeží, mládeží, která neefektivně tráví svůj volný čas a i zde značnou klientelu představují právě romské děti. „*Pro romské děti a mládež mohou mnohé znamenat obětavi zaměstnanci neziskových volnočasových zařízení. Mají totiž možnost děti vzdělávat a rozvíjet v jiném než školním prostředí, mít s nimi vzájemný partnerský vztah, mohou se stát jejich vzory v jednání, chování i komunikaci právě svým osobním příkladem.*“²⁵ Jedním z typů těchto zařízení jsou i pak NZDM, která sice nemusí být primárně zaměřena na romskou klientelu, ale ta sem i přes to dochází a příznivě a podnětně tu tráví svůj volný čas.

4.2. Romské dítě a výchova

Výchova dětí je u Romů pojímána jinak, je charakteristická svou volností, emocionalitou, nedirektivností a svobodou, důrazem na pocity a přání dětí. Rozdíly ve výchově popisuje například Hübschmannová v knize Můžeme se domluvit: „*Zatímco Česká matka kojí dítě podle toho, jak předepíše lékař, přesně po třech nebo čtyřech hodinách, romská matka mu dá napít, kdy má hlad. A kojí ho do dvou, do tří let. (..). Dítě neustále někdo nosí, někdo si s ním hraje, někdo se ho dotýká, někdo na ně mluví,*

²³ *Volný čas a prevence u dětí a mládeže.* Praha: MŠMT, 2002. str. 13

²⁴ *Analýza postojů a vzdělávacích potřeb romských dětí a mládeže.* Praha: GAC, 2007. str. 37

²⁵ *Manuál vzdělávacího programu rozvoje funkční gramotnosti romské mládeže.* Ostrava:

Moravskoslezský kraj, 2008. Dostupné z: https://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/assets/eu/eu_akt09_p02.pdf

někdo mu zpívá, někdo s ním tancuje. Nikdy není samo a cítí, že je milované. České dítě musí vstávat, když ho rodiče vysypou z postele, třebaže se mu chce ještě spát. Musí jíst v přesnou hodinu, i když nemá hlad, a když má hlad, musí počkat až se dostaví hodina dalšího jídla. České dítě musí jít tam, kam mu rodiče přikážou, i když se mu nechce. Romské dítě jí, když má hlad, vstává, když se probudí a jde spát, když je ospalé. Třeba o půlnoci. (...) Nemusí být pořád ve střehu, napjaté, aby něco neudělalo špatně. Nemusí pořád říkat děkuji, prosím, děkuji, prosím – mezi Romy se přirozeně rozdává, je-li z čeho. Nemusí se o to prosit. Každý je rád, že může něco dát a nemusí se poděkovat. (...) Romské dítě se učí tím, že vidí a vnímá, co dělají druzí. Nikdo je nedrezíruje, učí se jaksi samočinně. Také ho nikdo nenutí aby se učilo něčemu, co mu není dáno od Pánaboha. Když máš dobré ucho, vezmi housle a hraj, když nemáš dobré ucho, tak na ty housle radši nesahej a jdi dělat něco jiného. (...) České děti jsou zvyklé být samy. Hrát si samy. Jdi do svého pokoje a tam si hraj. Kolik romských dětí má svůj pokoj. Romské děti jsou pořád pohromadě.“ (HÜBSCHMANNOVÁ, 2002: 116 – 119)

Děti jsou zvyklé na to, že nejsou nikdy samy, vždy jsou obklopeny členy jejich velké rodiny, velkým kolektivem. Mají tu pokaždé k dispozici někoho, na koho se mohou obrátit, kdo jim pomůže. Zároveň na ně není ze strany rodičů kladen takový tlak a nároky, se kterými se setkávají děti majority. Bývají vychovávány pro přítomnost, pro aktuální situaci a pro aktuální problémy, pro to, co je nezbytně nutné k přežití. Nesvívá je strach z toho, že jim něco nejde, že neuspějí nebo jaká bude budoucnost.²⁶

Na druhou stranu bývá jejich dětství kratší, charakteristické je pro ně předčasné dozrávání. Romské dítě je od malička součástí života dospělých a to jako rovnoprávný člen jejich komunity, dětský svět se v rodině nezohledňuje. Bývá zapojováno do aktivit dospělých členů, zúčastňuje se rozhovorů o záležitostech dospělých a také o jejich rozhodování. (ŘÍČAN, 2000: 108) Tento způsob života v kolektivu značně zmenšuje pocit zodpovědnosti za svůj život a za sebe sama, dítě nemá potřebu vlastních individuálních životních ambicí, které jsou klíčové pro úspěch v současné evropské společnosti.²⁷

²⁶ *Jak pracovat s romskými žáky. Příručka pro učitele a asistenty pedagogů.* Praha: Slovo 21, 2007. str.17-18. Dostupné z:

http://internetovekluby.cz/LinkClick.aspx?link=prirucka_jak_pracovat_s_romskymi_zaky_text_web.pdf&tabid=157

²⁷ *Manuál vzdělávacího programu rozvoje funkční gramotnosti romské mládeže.* Ostrava: Moravskoslezský kraj, 2008. str. 34

4.2.1. Romská rodina

Za základ romské společnosti byla, a i přes změny jejího původního charakteru stále ve většině případů je, považována rodina - *famel'ija*. „*Příslušnost k rodině má pro Roma zásadní význam. S rodinou se Rom identifikuje, stává se součástí její složité struktury, přijímá její přísná pravidla, kulturní a etické normy.*“ (ŠIŠKOVÁ, 2001: 137). Rodina se pro romské dítě a mladistvého stává často jediným pevným bodem v jeho životě, který charakterizuje nepevnost zakotvení ve většinové společnosti, pocit méněcennosti a hledání vlastní identity. (BALVÍN, 1997: 61)

Tradiční romská rodina měla patriarchální ráz, bývala velká, několika generační, kolektivní a soudržná. S integrací do majoritní společnosti a přejímání západního evropského modelu rodiny došlo však ke krizi a k postupnému rozpadu tradiční romské rodiny, která postupně ztrácí své původní dominantní postavení a stejně tak dochází k úpadku pevných rodinných vazeb. Jako jeden z nejhorších důsledků narušení tradičních vazeb je počet romských dětí umístěných v kojeneckých ústavech a dětských domovech, o které rodiče projevují nulový zájem, což bylo v minulosti něco naprosto nepředstavitelného. „*Je to nečekaný jev, srovnáme-li současný stav s dřívějšími zkušenostmi s romskou matkou, kterou bylo obtížné přimět, aby dítě svěřila na několik dní do nemocničního ošetření.*“ (BAKALÁŘ, 2004: 47) Romská rodina se v minulosti dobrovolně svých dětí nikdy nevzdala. Avšak díky zásahům sociálních pracovníků praktikovaných v rámci socialistického státu bylo dítě odebráno matkám a přeřazeno do kojeneckého ústavu. Ne však v důvodu, že by ho matka nechtěla, ale z důvodu hygieny a péče o novorozence, která byla úředníky vyhodnocena jako nevyhovující. Toto násilné odebírání dětí pak přispělo k rozpadu norem romské rodiny.²⁸

Ve vědomí Romů ale zůstává i nadále silná rodinná solidarita, pevné ekonomické a sociální vazby. Dodnes má rodina odlišnou strukturu a funkci v porovnání s rodinou ostatního obyvatelstva. Muži stále zůstává výsadní postavení a představuje hlavu rodiny s rozhodujícím slovem. Úkolem ženy, která stojí spíše v pozadí, je stále být hlavně dobrou matkou a manželkou. Stará se o výchovu dětí, chod domácnosti a také reprodukci rodu a tradic. (BALVÍN, 1997: 24-25). V rodinách je typické mít více dětí, proto na jednotlivce není koncentrována všechna pozornost a starostlivost a výchova probíhá v širší rodině s větším počtem sourozenců. Dítě bývá

²⁸ ČLOVĚK V TÍSNI. *Tradiční romská společnost, příčiny a důsledky jejího rozpadu.* In: *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro SŠ pedagogy.* Praha: Lidové noviny, 2002. str. 157. Dostupné z http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/IKV1_komplet.pdf

více orientováno na své sourozence, mezi kterými panuje intenzivní a pozitivní vztah. A to i přes to, že sourozenci nemají v rodině stejné postavení a je zvykem, že rodiče některé z dětí otevřeně preferují. To je však ostatními dětmi akceptované a nezpůsobuje to žádnou rivalitu. Specifické výsadní postavení mají nejstarší sourozenci, jsou bráni jako autorita a přísluší jim kompetence, které bývají většinou na rodičích. Například nejstarší sestra pečuje o své mladší sourozence a pociťuje za ně velkou zodpovědnost. (ŠIMKOVÁ, 2001: 139-141)

Právě v odlišnosti romské a neromské kultury a jejího pohledu na výchovu tkví i jeden z důvodů neúspěchu dítěte ve škole, kvůli kterému si vybuduje nepříznivý vztah vůči vzdělání a také vůči majoritní společnosti, která je jeho původcem. „*Při vstupu na základní školu se dítě setkává s množstvím pro něj neuvěřitelných a nepochopitelných situací – je vytrženo z domácího prostředí, nuceno k samostatné práci, soustředění se na jeden úkol, používání jiného jazyka než mateřského, nemůže si vzít, co chce, mluvit, kdy chce atd. Na základě toho se pak mnohým pedagogům ve srovnání s jinak vychovanými dětmi neromskými jeví jako nezvladatelné, nevychované či retardované.*”²⁹

4.3. Romské dítě a vzdělávání

Velmi ožehavá a kritická je situace spojená se vzděláváním romských žáků, situace spojená s jejich diskriminací v přístupu ke vzdělání, která je nejvíc patrná především na početném přerazování romských dětí do praktických základních škol, za které bývá česká vláda opakovaně napomínána a kritizována. Podle dostupných průzkumů z *Kanceláře veřejného ochránce práv* navštěvuje tyto školy až 35% Romů, podle *Ministerstva školství* je to pak zhruba 26%. Ať tak či onak, jsou tyto odhady značně alarmující, zvláště když se vezme v potaz, že se v zemi nachází přibližně 2 až 3% dětí s lehkým mentálním postižením, které by měly správně speciální školy navštěvovat. „*Není reálné a pravdivé, že tolik romských dětí má lehkou mentální dysfunkci či retardaci. Je to spíše špatnou diagnostikou nebo nevlí dávat tyto děti do normálních škol,*”³⁰ vyjadřuje se k tématu eurokomisařka Věra Jourová. Etnickou diskriminaci

²⁹ *Specifika komunikace s Romy s ohledem na prostředí knihoven.* In: *Knihovny současnosti 2013.*

Ostrava: Sdružení knihoven ČR, 2013. str. 159. Dostupné z:

<http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/ks2013/Sbornik2013.pdf>

³⁰ *Neposílejte romské děti do zvláštních škol, vzkazuje Evropská komise.* Vystaveno 17. 3. 2015. [on-line]. [cit. 20. 3. 2015] Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/305079-neposilejte-romske-deti-do-zvlastnich-skol-vzkazuje-evropska-komise/>

Romů ve školách potvrzuje i nejnovější zpráva *Amnesty International*. Ta kromě přeřazování romských dětí na školy praktické kritizuje také existenci čistě romských tříd či dokonce romských škol. „Zaznamenali jsme, že existuje velmi výrazná segregace v běžných školách, tedy ve školách středního proudu, nejenom ve školách praktických. Stále vznikají nové, čistě romské školy, ze kterých mají potom žáci problém pokračovat na dobré střední školy," konstatuje zaměstnankyně *Amnesty International* Barbora Černušáková.³¹

Odklon od hlavního vzdělávacího proudu pak v budoucnu značně ovlivňuje šance na získání si práce. Romové, kteří absolvují běžnou základní školu, mají přibližně dvojnásobnou pravděpodobnost, že budou pracovně aktivní než ti, kteří mají školu praktickou.³² Základní klíčová podmínka k odstranění společenské nerovnosti Romů a jejich integrace do majoritní společnosti tkví proto právě ve zlepšení neuspokojivé vzdělanostní úrovně Romů, která má nepříznivé důsledky v oblasti sociální, ekonomické i kulturní. Té může být dosaženo pouze díky změnám v školském systému, který bude plně akceptovat individualitu a odlišnost romských dětí. (ŠOTOLOVÁ, 2011: 50)

4.3.1. Problémy ve vzdělávání

Romské dítě žije v odlišném domácím prostředí a prochází v mnoha ohledech jinou rodinnou výchovou, což je patrné hned po jeho nástupu do první třídy, kdy se není schopné adaptovat na tak odlišné panující podmínky a požadavky, které jsou na něj náhle kladeny. Většina romských dětí nikdy nenavštěvovala mateřskou školu, která je částečnou průpravou sloužící k nachystání dítě na budoucí svět povinné školní docházky a nejsou na ni tedy náležitě připraveni, což má negativní vliv na jejich další úspěšnost. „Škola se pro dítě stává trestem, když není respektován jeho jazyk ani svět, když se najednou při přechodu do školy musí učit jazyku a hodnotám, které jsou diametrálně odlišné od jeho zaběhaného chápání, získaného v rodině." (BALVÍN, 2004: 47) Odhaduje se, že mateřskou školou projde pouze 40% romských dětí, zatímco

³¹ Šéf *Amentsty na vlastní oči: Romské děti jsou diskriminovány*. Vystaveno 23. 4. 2015. [on-line]. [cit. 24. 4. 2015] Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/308771-sef-amnesty-na-vlastni-oci-romske-deti-jsou-diskriminovany/>

³² *Analýza determinantů pracovní aktivity obyvatel sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených oblastí*. Praha: Median, 2015, str. 5. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/vyzkum-bezna-zakladni-skola-dava-chudym-romskym-detem-dvojnásobnou-sanci-na-ziskani-prace>

neromských dětí navštěvujících mateřské školy je až 90%. Je přitom prokazatelné, že romské děti, které navštěvují předškolní přípravu, jsou pak ve škole a budoucím životě jednoznačně úspěšnější, zvyšuje se tím značně i jejich šance získat si zaměstnání.³³ Již na startovní čáře se tedy nacházejí v značně znevýhodněné situaci, která vede k jejich špatnému prospěchu a celkově k vytvoření si averze vůči škole a vzdělávání obecně.

Jako hlavní důvody neúspěchu romských dětí ve škole uvádí Šotolová následující:

- *odlišný jazykový vývoj*
- *odlišná kvalita plnění funkce rodinné výchovy*
- *u některých Romů nedocenění významu vzdělávání*
- *nedostatečná příprava na školu*
- *nižší informovanost části dětí vyplývající ze sociální izolovanosti mnohých rodin*
- *nedostatečná připravenost učitelů pro práci s menšinami* (ŠOTOLOVÁ, 2011: 61)

Jazyková bariéra tvoří jednu z nejzávažnějších překážek školní úspěšnosti romských žáků. „*Nástup do školy, a denní pobyt ve škole, kde učitelka hovoří v cizím, neznámém jazyce, je pro ně frustrující a automaticky vytváří předpoklady školní neúspěšnosti dítěte.*“ (BALVÍN, 2001: 140) Romové v současné době používají převážně tzv. romský etnolekt češtiny, který je kombinací jednak romštiny a jednak nespisovné češtiny a ten učí i své děti. Ty pak neumí při vstupu do školy správně ani jeden jazyk, ani česky ani romsky, a objevují se u něj prokazatelné problémy s českým jazykem ve všech jazykových rovinách, které se mohou neinformovanému pedagogovi jevit jako mentální retardace.³⁴

Romským dětem ztěžuje jejich přístup ke vzdělání také jejich vztah k němu, to v rámci jejich hodnot nezaujímá významnější postavení, necení si ho natolik jako majoritní společnost. Vztah, jaký si dítě buduje ke škole, je ovlivněn vztahem, jaký převládá v jeho rodině. Jenže v tomto ohledu nenachází romské děti u svých rodičů potřebnou oporu. Rodiče nevidí motivaci ke vzdělávání jejich dětí vzhledem k jejich

³³ *Vzdělanostní dráhy a vzdělanostní šance romských žákyň a žáků základních škol v okolí vyloučených romských lokalit.* Praha: GAC, 2009. str. 33. Dostupné z: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_Vzdelanostni_drahy_a_sance_romskych_deti.pdf

³⁴ *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro SŠ pedagogy.* Praha: Lidové noviny, 2002. str. 200

budoucímu uplatnění na trhu práce a tento postoj se přenáší i na jejich děti. „*Motivace romských žáků z vyloučených lokalit ke vzdělání je zásadně podlomena tím, že ve svém každodenním životě nemají šanci získat představu o plném spektru sociální a profesní struktury české společnosti a tím o svých životních a profesních možnostech za rámec dlouhodobé nezaměstnanosti nebo jednoduchých nekvalifikovaných prací a profesí, které vidí ve svém okolí.*”³⁵

4.3.2. Přecházování na základní školy praktické

Časté je před zahájením povinné školní docházky, nebo krátce po jejím zahájení, přecházování romských dětí do praktických základních škol, které probíhá na základě výsledků vyšetření z pedagogicko-psychologické poradny. Tato odborná vyšetření, zaměřena na posouzení úrovně školní zralosti a inteligenčních schopností, jsou však „...standardizována podle dětí majority a pro romské děti nejsou validní. Nezohledňují v celé šíři odlišnou kulturní a sociální zkušenost dítěte. Většina šestiletých romských dětí žijících v tradiční romské komunitě v tomto testu neuspěje, především z důvodu naprosto odlišného pojetí výchovy v romské rodině, nikoliv z důvodů mentální retardace.”³⁶ Následně pak z dostupných výsledků dochází k návrhu na přeložení dítěte, ke kterému je potřeba souhlas rodičů, ti se ale ve většině případů zařazení svého dítěte do praktické školy nebrání. „*Romská komunita dobře ví, že se její děti na zvláštní škole většinou lépe cítí, protože tam jsou bez větší námahy úspěšné, mívají tam početní převahu, vynikají nad gadžovskými dětmi a vyjdou z devátého ročníku, což jim usnadní vstup do učebního oboru.*” (ŘÍČAN, 2000: 118) Speciální škola dětem samotným vyhovuje, ve třídě je méně žáků, což umožňuje individuální přístup, učitelé se speciálně pedagogickou kvalifikací jsou tolerantnější a zvyklé na jejich odlišnost, učivo je redukováno a snadnější, převažuje pracovní vyučování a tělesná a hudební výchova. (BALVÍN, 1997: 47-48). Na základních školách se setkávají často s rasovými předsudky od svých spolužáků, které jejich rodiče vedou k tomu, aby se od svých romských spolužáků drželi dále. Děti bývají neoblíbené mezi svými neromskými spolužáky a mají tendenci vytvářet si své vlastní izolované skupinky. (ŘÍČAN, 2000: 120-121). Ale předsudky vůči romským dětem se netýkají pouze dětí a jejich rodičů, takovéto situace jsou

³⁵ *Východiska strategie boje proti sociálnímu vyloučení.* Praha: GAC, 2010. str. 24. Dostupné z: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_Strategie_soc_vyloucení.pdf

³⁶ *Vzdělávání Romů v ČR.* In: *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro SŠ pedagogy.* Praha: Lidové noviny, 2002. str. 202

zachyceny také u učitelů, pedagogických pracovníků či jiných zaměstnanců ve školách. (BALVÍN, 2004: 106)

4.3.3. Role přípravných ročníků a asistentů pedagoga

Velké možnosti v usnadnění pobytu romských dětí ve škole, kromě již zmiňovaných mateřských škol, skýtají také přípravné třídy a pedagogičtí asistenti, kteří by měli působit na místech, kde je to potřeba.

Přípravné třídy, sloužící k adaptaci dítěte na nové prostředí a školský režim a k usnadnění jeho přestupu z rodiny do školního světa, začaly být zřizovány při mateřských a základních školách v roce 1993. „*Prvotní byl zájem o romského žáka, který při vstupu do prvních tříd školní docházky selhával v mnoha směrech. Způsobeno to bylo nejenom bariérami jazykovými, ale i kulturními a velmi často překážkami sociálními.*” (BALVÍN, 2004: 47). Existence přípravných tříd se ukázala jako velký přínos pro bezproblémové zařazení dítěte do 1. ročníku a také pro jeho úspěch v prvních ročnících základních škol. (ŠOTOLOVÁ, 2011: 65) Potvrzuje to i stále větší zájem o tyto nulté ročníky, které by nově neměly být zaměřeny pouze na děti se sociálním znevýhodněním, zhruba v polovině případů se jedná o Romy, ale nově také pro každé dítě, jehož rodiče o tuto speciální přípravu projeví zájem.³⁷

Překonat sociální, kulturní a jazykovou bariéru Romů pak pomáhají také asistenti pedagoga (dříve označováni jako romští pedagogičtí asistenti), kteří ve většině případů pocházejí z romské komunity. Fungují na školách s větším počtem žáků se sociálním znevýhodněním a pomáhají jednak žákům při aklimatizaci na nové školní prostředí, jednak také pedagogům při komunikaci se žáky a v neposlední řadě také rodičům žáků při spolupráci se školou. (ŠOTOLOVÁ, 2011: 67). Tato funkce se ukázala na školách jako značně přínosná a pozitivní, díky jejich působení dochází ke zlepšení komunikace s romskými rodiči, zlepšení docházky romských žáků do školy, zlepšení disciplíny v hodinách, participaci na mimoškolních aktivitách a také možnosti individuální práce s žáky.³⁸

³⁷ *Nulté ročníky škol se otevrou všem dětem, je o ně čím dál větší zájem.* Vystaveno 27. 3. 2014. [on-line]. [cit. 20. 3. 2015] Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/pripravne-tridy-pripravky-zakladni-skola-budou-pro-vsechny-deti-phb-/domaci.aspx?c=A140324_212042_domaci_jj

³⁸ *Jak pracovat s romskými žáky. Příručka pro učitele a asistenty pedagogů.* Praha: Slovo 21, 2007. str.33

5. ROMSKÁ MENŠINA VE MĚSTĚ CHEB

Město Cheb se nachází v západních Čechách v Karlovarském kraji na samých hranicích České republiky a Německa. Po Karlových Varech je druhým největším městem kraje s 32 617 obyvateli k 1. lednu 2014.³⁹ Určit počet romských občanů ve městě je pak značně obtížné, koneckonců stejně tak jako je to u krajských či celorepublikových údajů. Romové se ke své národnosti častokrát nehlásí a nebo sami sebe jako Romy nevnímají, považují se za Čechy, což dokládají i informace získané z posledního sčítání lidu v České republice, kde se k romské národnosti v Karlovarském kraji hlásilo 213 osob, v Chebu jich pak bylo pouze 10, což jsou vsledku malá čísla a zajisté nevyjadřující skutečnou situaci.⁴⁰ Orientační hrubý odhad osob s připsanou etnicitou Romů v Karlovarském kraji lze vyčíslit na cca 15 000, z nichž je pak až cca 5 000 Romů sociálně vyloučených.⁴¹ Podle expertního hrubého odhadu žije konkrétně ve městě Cheb cca okolo 2 500 romských osob, z nichž až jednu třetinu tvoří bezproblémoví romští občané.⁴²

Problematika romských obyvatel města nepatří podle místního tisku a oficiálních dokumentů mezi hlavní krizová témata města. Sem se řadí kriminalita, prostituce a drogová situace. Nicméně i přesto ale podle prováděného výzkumu společnosti GAC veřejné mínění vidí a vnímá existenci romských lokalit jako dominantní a nejzávažnější problém obce a má tendenci prisuzovat romským občanům značný podíl na výše zmiňovaných sociálních problémech města.⁴³ „*Lidé v Chebu o Romech přemýšlejí kritičtěji než v jiných zkoumaných městech, což souvisí i s faktem jejich zvýšeného vnímání existence romských ghett jako naléhavého problému.*“⁴⁴

³⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Počet obyvatel v obcích k 1.1.2014. Tab 3 Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2014.* 30.04.2014. [on-line]. [cit. 26.11.2014]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112014-aco9yecp09>

⁴⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011 - Karlovarský kraj - analýza výsledků - 2011. Tab. 3.5.1 Obyvatelstvo podle pohlaví, věku a národnosti.* 30.9.2013. [on-line]. [cit. 26.11.2014]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ci/scitani-lidu-domu-a-bytu-2011-karlovarsky-kraj-analyza-vysledku-2011-17rc642aww>

⁴¹ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2010.*

Zpráva o situaci romské menšiny v krajích za rok 2010. Vláda ČR, 2011, str. 28. Dostupné z:

<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-ceske-republice-za-rok-2010-88326/>

⁴² Cheb. *Dlouhodobý monitoring situace romských lokalit- české lokality.* Praha: GAC, 2009, str. 9

Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Cheb.pdf>

⁴³ Cheb. *Dlouhodobý monitoring situace romských lokalit- české lokality.* Praha: GAC, 2009, str. 10-13

⁴⁴ Cheb. *Dlouhodobý monitoring situace romských lokalit- české lokality.* Praha: GAC, 2009, str. 15

5.1. Lokální partnerství města Cheb

Iniciativu ve snaze pomoci městu v řešení romské otázky, především ožehavé otázky sociálně vyloučených Romů vyvinula *Agentura pro sociální začleňování*, která zde působila v letech 2008 až 2012 a jejíž činnost byla klíčová pro vytvoření dodnes fungujícího *Lokálního partnerství města Cheb* tvořeného zástupci neziskového sektoru ve městě, základních či středních škol a jiných institucí, které se zabývají sociální oblastí, včetně tématu sociálního vyloučení. Mezi členy konkrétně patří Agentura pro sociální začleňování, ZŠ Kostelní Cheb, Úřad práce v Chebu, o.s. Lačo Jilo, KSSR o.s. Cheb, Kotec o.s., Útočiště o.p.s., Diecézní charita Plzeň, Probační a mediační služba, Město Cheb.⁴⁵

Důkazem úspěšného působení vzniklého partnerství je pravidelně tvořené strategické plánování, v současnosti se snaží členové plnit *Strategický plán lokálního partnerství Cheb pro období 2013-2015*, a zejména pak také vytvoření a zahájení *Individuálního projektu města Chebu na změnu situace sociálně vyloučených obyvatel města, zejména obyvatel sídliště Zlatý vrch*.

5.1.1. Individuální projekt města Cheb na změnu situace sociálně vyloučených obyvatel města, zejména obyvatel sídliště Zlatý vrch

Projekt města, realizovaný od července 2012 do dubna 2015, je koncipován jako nástroj ke snížení sociálního vyloučení osob, čehož má být dosaženo prostřednictvím vzniku sedmi klíčových aktivit, které ve městě do té doby chyběly. Ty se zaměřují na komplexní řešení sociálního vyloučení, nabízejí opatření v oblasti bydlení, vzdělávání, zdraví, bezpečí, zaměstnání, volného času mládeže.

Konkrétně se jedná o tyto poskytované aktivity:

- *terénní sociální práce na sídlišti Zlatý vrch – realizátor KOTEC, o.p.s.,*
- *nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Respekt – realizátor KOTEC, o.p.s.,*
- *nejlepší učebnou je pracoviště – realizátor bfz, o.p.s.,*
- *dluhové poradenství – realizátor Diecézní charita Plzeň,*

⁴⁵ *Strategický plán lokálního partnerství města Cheb pro období 2013-2015*. Cheb: Agentura pro sociální začleňování, 2013. str. 5. Dostupné z: http://www.cheb.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=5091&id=944732&n=strategicky-plan-lokalniho-partnerstvi-cheb-na-roky-2013-2016&query=Strategick%C3%BD+pl%C3%A1n+lok%C3%A1ln%C3%ADho+partnerstv%C3%AD+m%C4%9Bsta+Cheb+pro+obdob%C3%AD+2013-2015%2E

- *poradenství pro osoby ohrožené recidivou drogové závislosti a osoby blízké – realizátor KOTEC, o.s.,*
- *raná péče – realizátor Správa zdravotních a sociálních služeb Cheb,*
- *krizová pomoc – realizátor Diecézní charita Plzeň.⁴⁶*

O poskytované služby je velký zájem, k loňskému roku je využilo již 835 osob z původně plánovaných 820. „Z dosavadních zkušeností vyplynulo, že pomoc s řešením dluhů bezplatnou formou je pro naše spoluobčany velkým přínosem a mnohým z nich se podařilo dostat se z dluhové pasti. Obdobně jsme zaznamenali pozitivní změny u mladistvých, kteří v klubu Respekt našli nový cíl pro svůj život; především se dokázali úspěšně vrátit do vzdělávacího proudu. Dalším pozitivním přínosem je vůle lidí, kteří se rozhodli pro drogovou abstinenci a pro které je poradna pro osoby ohrožené recidivou drogové závislosti nezbytná. Služba raná péče otevřela nové možnosti pro rodiny, které se potýkají se zdravotním postižením svého dítěte, především v odborné a fundované podpoře a objevování nových způsobů péče o toto dítě.“⁴⁷

5.2. Sociálně vyloučené lokality města Cheb

Sociálně vyloučení obyvatelé nebo ti, kteří jsou sociálním vyloučením ohrožení nemusí být nutně pouze lidé romského původu, ale jak již bylo zmiňováno, exkluze se jich značně týká a jiná situace nepanuje ani ve městě Cheb. Akumulací takto postižených osob na jednom místě pak vnikají sociálně vyloučené lokality (dále jen SVL), což jsou „...taková místa v obcích, kde žije 25 a více lidí (převážně Romů) potýkajících se se strukturálními problémy, s obecními problémy a tato místa jsou okolními obyvateli negativně symbolicky označována.“⁴⁸

Jejich množství v Karlovarském kraji v roce 2012 opět vzrostlo, celkem bylo zjištěno až 31 obcí se SVL, počet v nich žijících osob se pak pohyboval okolo 7 000

⁴⁶ Komunitní plán rozvoje sociálních služeb a navazujících služeb města Cheb 2014-2017. Cheb: Sociální služby města Cheb, 2014. str. 15. Dostupné z:

http://www.cheb.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=5091&id_dokumenty=950822

⁴⁷ Individuálního projektu města Chebu na změnu situace sociálně vyloučených obyvatel města, zejména obyvatel sídliště Zlatý vrch. Vystaveno 11. 10. 2014. [on-line]. [cit. 11. 2. 2015] Dostupné z:

<http://www.cheb.cz/nazev-projektu-individualni-projekt-mesta-chebu-na-zmenu-situace-socialne-vyloucenych-obyvatel-mesta-zejmena-obyvatel-sidliste-zlaty-vrch/ds-34356>

⁴⁸ Analýza sociálně vyloučených romských lokalit v Karlovarském kraji. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2013, str.5. Dostupné z:

http://www.kr-karlovarsky.cz/krajsky_urad/cinnosti/Documents/ANALYZA_FINAL_FINAL.pdf

lidí. Tyto lokality spolu s počtem jejich obyvatel každoročně narůstají a s tím také souvisí i nárůst nejistoty, strachu a napětí mezi romskými a "neromskými" obyvateli, který může přerůst až v konflikt, který by nebyl v České republice prvním. „*Pokud představitelé Karlovarského kraje a představitelé obcí nebudou realizovat žádné nástroje na zmírnění sociálního vyloučení romských a neromských nízkopříjmových domácností, odhadovaný počet SVL se do 10 let zvýší na 10 000 lidí.*“⁴⁹

Jako obec se SVL je bráno i město Cheb. Odhadovaný počet obyvatel sociálně vyloučených místa města je 2 700 obyvatel.⁵⁰

Za největší SVL se dnes považuje sídliště Zlatý vrch „...*na kterém vzrůstá míra koncentrace sociálně slabých osob a rodin a doprovodných jevů s tím spjatých. Spolu s přisunem sociálně slabých rodin a nárůstem problémů na sídlišti dochází přirozeně k útěku rodin zde doposud žijících. Složení obyvatel sídliště se tak stává nerozmanitým ve smyslu jeho obývání lidmi se znaky sociálního vyloučení, lokalita nabývá nálepky špatné adresy, klesá její tržní hodnota a postupně se uzavírá okolnímu městu, stává se světem pro sebe, se svými zvláštními pravidly a rytmem života. Spolu s tím, jaké pověsti se sídliště těší, stává se bydlení v něm pro mnohé rodiny, které by nemusely do pasti sociálního vyloučení spadnout, jediným dosažitelným, ať už pro cenovou dostupnost nebo proto, že jediné zde lze vůbec nějaké bydlení sehnat. Tyto rodiny ovšem brzy pod tlakem okolí a jeho způsobu žití (neplacení nájemného, služeb, energií při společných odpočtech, život na sociálních dávkách za podpory příbuzenských či sousedských sítí pomoci, sítí půjček, nepořádku na veřejných a společných prostranstvích, stálý hluk a přítomnost zločinného jednání, atd.) chtě nechtě buď přejímají vzorce chování vedoucí k přežití nebo jsou jimi ničeny a dochází k jejich rozpadu.*“⁵¹

Dále je pak problematická situace spíše v konkrétních ulicích, kam bývají do jednotlivých městských bytů či ubytoven sociálně slabé rodiny hromadně stěhovány, příkladem takových míst může být Kamenná ulice, ulice u Stadionu, Karlova ulice, Evropská ulice, Dukelská ulice, ulice K Nemocnici, Pražská ulice nebo nově i ulice Hálkova, kam byly nedávno do bývalého finančního úřadu sestěhovány romské rodiny,

⁴⁹ *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit v Karlovarském kraji.* Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2013. str. 6

⁵⁰ *Komunitní plán rozvoje sociálních služeb a navazujících služeb města Cheb 2014-2017.* Cheb: Sociální služby města Cheb, 2014. str. 14

⁵¹ *Strategický plán lokálního partnerství města Cheb pro roky 2010-2012.* Cheb: Agentura pro sociální začleňování, 2010. str. 12. Dostupné z:

http://www.cheb.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=5091&id_dokumenty=931990

92 bytových domů je již plně obsazeno.⁵²

Za tuto lokalitu, jednu z nejkrizovějších, lze stále považovat dnes již takměř vyliďněnou ulici Wolkerovu, která „...*má pověst hlučného, špinavého a nebezpečného místa, domova romských uživatelů drog, prostitutek, neplatičů a osob zapojených do kriminální činnosti.*”⁵³ Odsud se převážná část obyvatel díky katastrofálnímu stavu bytů, které už nebyly nadále vhodné k bydlení a které majitel odmítal opravit, postupně vystěhovala, většina z nich přesídlila právě na Zlatý vrch. V současnosti zůstává obyvatelná pouze jedna budova z původních pěti, zbytek domů je prázdný se zazděnými vchody.

5.3. Sociální a navazující služby města Cheb pro osoby ohrožené sociálním vyloučením

Ve městě Cheb dochází k poskytování nejrozličnějších sociálních služeb, které bývají rozdělovány podle svých cílových skupin, osob, na kterou zaměřují svou činnost a kterým se snaží svým působením pomáhat. Jedná se konkrétně o sociální služby pro seniory, služby pro osoby zdravotně postižené, služby pro rodinu, děti a mládež a také služby pro osoby ohrožené sociálním vyloučením, které budou níže více představeny.⁵⁴

Rok co rok dochází k jejich vzrůstu, jejich počet ve městě Cheb činil v roce 2013 celkem třicet pět registrovaných sociálních služeb.⁵⁵

5.3.1. Diecézní charita Plzeň

Diecézní charita Plzeň nabízí sociální služby v Chebu již od roku 2003, kdy se značně podílela na otevření Noclehárny Betlém na Zlatém vrchu a zajištění jejího chodu.

Od té doby se počet jejich projektů značně navýšil a v současnosti díky ní podle *Katalogu poskytovatelů sociálních služeb a navazujících služeb města Cheb 2014-2017*

⁵² informace byla poskytnuta terénním sociálním pracovníkem města Cheb

⁵³ *Cheb. Dlouhodobý monitoring situace romských lokalit- české lokality*. Praha: GAC, 2009. str.15

⁵⁴ *Katalog poskytovatelů sociálních služeb a navazujících služeb města Cheb 2014-2017*. Cheb: Sociální služby města Cheb, 2014. str. 8 Dostupné z:

http://socialnisluzby.cheb.eu/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200117&id_dokumenty=1029

⁵⁵ *Komunitní plán rozvoje sociálních služeb a navazujících služeb města Cheb 2014-2017*. Cheb: Sociální služby města Cheb, 2014. str. 14. Dostupné z:

http://socialnisluzby.cheb.eu/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200117&id_dokumenty=1027

fungují v Chebu konkrétně tyto sociální služby⁵⁶:

- **Azylový dům Betlém Cheb** je určen pro muže a ženy nad 18 let či pro osoby nad 18 let pečující o dítě, kteří se ocitli bez domova a potřebují akutní ubytování spojené také s možností vykonání hygieny, přípravy stravy, praní prádla a nebo také poskytnutí základního sociálního poradenství, například pomoc při hledání práce či získání vlastního bydlení.
- **Dluhová poradna Cheb**, která je cíleně zaměřená hlavně na obyvatele z romské sociálně vyloučené lokality Zlatý vrch, ale také ostatní sociálně vyloučené občany, nabízí bezplatné poradenství v oblasti financí, zejména řešení dluhové problematiky.
- **Krizová pomoc Cheb** funguje nepřetržitě každý den v roce 24 hodin denně s kapacitou služby představující tři lůžka s možností využití přistýlky. Pobytovou službu mohou využít osoby, kteří se ocitli v neočekávaně vzniklé životní situaci ohrožení zdraví nebo života a nemají jinou možnost získání bezpečného ubytování. V rámci sedmi dní, během kterých zde mohou zůstat, je jim zaměstnanci poskytnuta potřebná pomoc a nabídnuto nejvhodnější řešení jejich situace odvíjející se od konkrétních potřeb klientů.
- **Nízkoprahové denní centrum Cheb** nabízí ambulantní neplacenou pomoc mužům a ženám bez přístřeší starších 18ti let, a to v podobě možnosti vykonání hygieny, poskytnutí oblečení z šatníku charity, přípravy jídla, sociálního poradenství.
- **Noclehárna Betlém Cheb** poskytuje možnost přenocování osobám nad 18 let ohrožených sociálním vyloučením.
- **Středisko sociální rehabilitace Cheb** má v současné době 10 klientů, z nichž

⁵⁶ *Katalog poskytovatelů sociálních služeb a navazujících služeb města Cheb 2014-2017*. Cheb: Sociální služby města Cheb, 2014. str. 9-15

sedm tvoří Romové⁵⁷, kterým bylo v rámci existence služby poskytnuto zaměstnání trvající až dva roky. Klienti mají uzavřenou pracovní smlouvu a za denní odvedenou práci, sestávající zejména z úklidu veřejného prostranství, získávají pravidelnou měsíční mzdu.

5.3.2. KOTEC o.p.s.

Obecně prospěšná společnost KOTEC poskytuje nejen ve městě Cheb, ale také v Tachově a Sokolově komplexní odbornou pomoc lidem v obtížné životní situaci, především se svými programy zaměřuje na drogově závislé osoby. Ale díky zapojení se do *Individuálního projektu města Cheb na změnu situace sociálně vyloučených obyvatel města, zejména obyvatel sídliště Zlatý Vrch* pomáhá značně i osobám postižením sociálním vyloučením, které představují převážně Romové. KOTEC se v rámci tohoto projektu podílí na třech klíčových aktivitách, na existenci NZDM nad 15 let Respekt, Terénní sociální práci na sídlišti Zlatý Vrch, v rámci které poskytuje požadované služby přímo v přirozeném prostředí klientů a také Poradenství pro osoby ohrožené recidivou drogové závislosti a osoby blízké.⁵⁸

5.3.3. Romská občanská sdružení

Za zmínku stojí také místní existence hned tří romských občanských sdružení vedených Romy samotnými⁵⁹:

- **Lačo Jilo** (v romštině Dobré srdce) funguje pod vedením Štefana Tuleje, který obstarává většinu financí ze svého rozpočtu OSVZ, jako klub nabízející různorodé volnočasové aktivity pro děti a mládež od 10 do 18 let v podobě společenských her, sportovních aktivit nebo tance, který bývá nejoblíbenější aktivitou, pravidelně se zde setkávají a trénují na vystoupení a soutěže, kde bývají velmi úspěšní.

⁵⁷ Počet klientů mi byl sdělen v rozhovoru s ředitelem Pavlem Bartákem provedeným 19.2.2015. Zároveň bylo podotknuto, že jejich stav bude v létě značně zvýšen až k maximální kapacitě, která čítá 22 klientů.

⁵⁸ *Katalog poskytovatelů sociálních služeb a navazujících služeb města Cheb 2014-2017*. Cheb: Sociální služby města Cheb, 2014. str. 17-19

⁵⁹ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2010. Zpráva o situaci romské menšiny v krajích za rok 2010*. Vláda ČR, 2011. str. 30

- **Křesťanské sdružení Romů a Sintů** založené v roce 2007 funguje především jako křesťansky orientovaná komunita. Jejich působení však není pouze evangelizační, ale také výchovné a vzdělávací, pro zájemce jsou zde poskytovány různorodé aktivity, spojené třeba i se snahou o prohloubení zájmu o romskou kulturu a jazyk. Zároveň se snaží humanitárně fungovat i přímo v sociálně znevýhodněném prostředí obývaném Romy.
- **Rada romských organizací** přináší hlavně sportovní aktivity pro mladé lidi ve věku 14 až 26 let.⁶⁰

5.4. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež města Cheb

Ve městě Cheb působí v současné době celkem tři NZDM a to NZDM Pohoda, NZDM Útočiště a NZDM Respekt. První dvě zmiňované jsou určené dětem ve věku 6-15 let, poslední je pak pro starší, mládež a dospělé ve věkové kategorii 16-26 let.

Všechna NZDM jsou umístěná v lokalitách města, ve kterých žije zejména početná skupina romských obyvatel, často brána jako sociálně vyloučená.⁶¹ Proto je i klientela všech klubů z většiny složena z romských dětí a mládeže žijících v jejich blízkém okolí, které tady nacházejí příležitost k efektivně trávenému a využitému volnému času.⁶²

Činnost těchto zařízení je v souladu se zákonem o sociálních službách a také s doplňující vyhláškou týkající se konkrétně tohoto typu služby. Chebská NZDM mají víceméně až na drobnější úpravy, vycházející z konkrétního fungování každé služby, stejné poslání, cíle, principy, zásady, pravidla, nabídku poskytovaných volnočasových aktivit a jiných tradičních služeb jako je doučování, poradenství, poskytování informací, doprovodná práce či kontakt s institucemi.

5.4.1. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež „Pohoda“

Nízkoprahový klub Pohoda spadá pod příspěvkovou organizaci *Správa zdravotních a sociálních služeb Cheb* a funguje již pátým rokem, tedy od roku 2010.

⁶⁰ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2010. Zpráva o situaci romské menšiny v krajích za rok 2010.* Vláda ČR, 2011. str. 30

⁶¹ NZDM Pohoda sídlí v Karlově ulici, NZDM Útočiště v Dobrovského ulici a NZDM Respekt v Palackého ulici

⁶² informace byla potvrzena terénním sociálním pracovníkem města

Poskytuje během týdne služby dětem a mládeži ve věku šesti až patnácti let.

Pro děti mladší, do deseti let věku, je „Pohoda“ přístupna od pondělí do pátku od 14:00 do 16:00 a pro děti starší od 16:00 do 18:00 hodin.

NZDM Pohoda je vybaveno dvěma hernami, jednou pro děti mladší, druhou pro děti starší, ta má k dispozici i taneční prostor s velkým zrcadlem, který bývá hojně využíván v rámci existence taneční skupiny, kterou si zde děti založily a se kterou vyrazí na vystoupení, ale i soutěže, ze kterých si už několikrát odnesly ocenění. Dále je tu učebna, kde probíhá doučování dětí ve spolupráci se zaměstnanci klubu nebo dobrovolníky.⁶³

5.4.2. Nízkoprahový klub Útočiště

Nízkoprahový klub Útočiště vznikl v rámci obecně prospěšné společnosti Útočiště o.p.s. založené již v roce 2005, ale svou činnost v podobě poskytování sociálně aktivizačních služeb pak společnost prakticky zahájila až v říjnu 2006, samotný klub funguje od roku 2007. Kromě nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, kdy cílovou skupinu tvoří děti ve věku od šesti do patnácti let z Chebu a jeho okolí, poskytuje společnost také sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi v rámci *Centra pro rodiny s dětmi*.

Nízkoprahový klub je dětem k dispozici od pondělí do středy, pro děti od 6-11 let od 14:00 do 16:00 hodin a pro děti od 12-15 let pak od 16:00 do 18:00 hodin.⁶⁴

5.4.3. Nízkoprahový klub Respekt

Nejnovejším nízkoprahovým zařízením fungujícím v Chebu je nedávno vzniklý Nízkoprahový klub Respekt spadající pod obecně prospěšnou společnost KOTEC, který zaměřuje svou pozornost na mládež a dospělé ve věku od 15 do 26 let, což byla věková skupina, které v Chebu a okolí chybělo patřičné zázemí a útočiště, které by jim pomohlo s jejich problémy a potřebami jako může být například pomoc při doučování, při nalezení práce, brigády či bydlení a nebo pouze prostor, kde mohou trávit aktivně svůj volný čas.

⁶³ Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež „Pohoda“. [on-line]. [cit. 10. 10. 2014]. Dostupné z: <http://www.szss-cheb.cz/index.php/sprava-zdravotnich-socialnich-sluzeb-cheb-sluzby/nizkoprahove-zarizeni-pohoda-cheb>

⁶⁴ Útočiště o.p.s. [on-line]. [cit. 10. 10. 2014]. Dostupné z: <http://www.utociste-cheb.cz/>

Klub je otevřen od pondělí do čtvrtka a to od 14:00 do 18:00, v pátek pak probíhá po předchozí domluvě individuální poradenství v časovém úseku od 13:00 do 17:00.⁶⁵

⁶⁵ *Nový nízkoprahový klub Respekt*. Vystaveno 8.5.2013. [on-line]. [cit. 10. 10. 2014] Dostupné z: <http://www.mpcheb.cz/novy-nizkoprahovy-klub-respekt/d-1068>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6. KVALITATIVNÍ VÝZKUM V NZDM

6.1. Téma a cíl výzkumu

Tématem praktické části mé bakalářské práce je provedení kvalitativního výzkumu v konkrétním NZDM v Chebu s klíčovým cílem zjistit, co vede romské děti a mládež k jeho navštěvování. Pokusím se odhalit, v čem je trávení volného času právě v těchto center pro klienty dobré a nápomocné. Dále jsem se zaměřila na zjištění informací týkajících se celkově vztahu romských dětí k tomuto typu sociální služby, k ostatním jejich klientům a také zaměstnancům služby.

Cíle prováděného výzkumu jsem shrnula do třech stanovených výzkumných otázek, které jsem se snažila pomocí realizovaného výzkumu zodpovědět.

Výzkumné otázky:

- Z jakého důvodu romské děti a mládež navštěvují NZDM?
- V čem romským dětem a mládeži pomáhá jejich navštěvování NZDM?
- Jak vypadá jejich návštěva v NZDM a spolupráce s pracovníky a ostatními klienty zařízení?

6.2. Metody výzkumu

Jak už bylo zmiňováno, výzkum k mé práci byl kvalitativního charakteru, jehož hlavním rysem je, že se „...provádí pomocí delšího a intenzivního kontaktu s terénem nebo situací jedince či skupiny jedinců". (HENDL, 2005: 51) Díky kvalitativními výzkumu je výzkumníkovi umožněno pokusit se o integrovaný pohled na předmět studie, pokusit se získat „...podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu v jeho přirozeném prostředí." (HENDL, 2005: 52)

Jako metodu sběru dat jsem s ohledem na téma a cíl mého výzkumu a výzkumné otázky použila strukturované rozhovory s otevřenými otázkami, které „...sestávají z řady pečlivě formulovaných otázek, na něž mají jednotliví respondenti odpovědět s

účelem co nejvíce minimalizovat efekt tazatele na kvalitu rozhovoru." (HENDL, 2005: 173)

Následné zvolené konkrétní otázky byly jednak určené klientům zařízení, romským dětem a mládeži, a jednak pak také zaměstnancům zařízení.

Klíčové byly zejména otázky pro návštěvníky centra, které jsem měla ve finální podobě rozdělené do dvanácti okruhů. Stanovenou první verzi otázek jsem nejprve při jedné ze svých návštěv centra probrala se samotnými dětmi. Poprosila jsem je o pomoc, ukázala jim jejich podobu a zeptala se, zda je pro ně srozumitelná a zda by případně věděly, jak a co odpovědět. Na základě jejich rad a podnětů jsem pak následně některé z původně připravených otázek přepracovala a upravila, hlavně jsem je více rozvedla, aby bylo pro děti jednodušší na ně odpovědět a aby měly více podnětů k tomu, co mohou případně říci. Otázek pro zaměstnance zařízení bylo méně a po konzultaci s ředitelkou zařízení měla finální podoba rozsah sedmi otázek. Měly spíše doplňkový charakter k odpovědím dětí a zároveň sloužily k porovnání stanovisek klientů se stanovisky zaměstnanců.

Zvolené otázky určené klientům zařízení:

1. Jak dlouho navštěvuješ tento klub?
2. Kde si se o klubu dozvěděl/a?
3. Jak často sem chodíš a kolik času tady přibližně trávíš?
4. Co tě přimělo navštěvovat klub? Z jakého důvodu sem chodíš?
5. Kde a jak jinak trávíš svůj volný čas?
6. Jak se ti tady v klubu líbí? Co tě tu baví, čím tu nejvíce trávíš čas?
7. Je naopak něco, co se ti tady na klubu nelíbí, co by si tu rád změnil/a, co ti tu chybí?
8. Ví tví kamarádi, známí, příbuzní, že sem chodíš? Řekl/a si o tom někomu?
9. Jak jsi spokojený/á s pracovníky klubu? A jak s ostatními dětmi, které sem s tebou chodí, vycházíte spolu?
10. Pomáhají ti tvé návštěvy klubu s nějakým problémem, potřebou nebo starostí, kterou máš?
11. Proč si myslíš, že tento klub existuje a že je dobré, abys tu trávil svůj volný čas?
12. Víš ještě o nějakém podobném klubu a navštěvoval/a si ho případně?

Zvolené otázky určené zaměstnancům zařízení:

1. Které Vaše služby romské děti nejvíce využívají? Co je tu baví, čemu se věnují?
2. Co shledáváte jako hlavní důvody toho, že sem romské děti chodí? Proč myslíte, že tu tráví svůj volný čas?
3. Proč podle Vás navštěvují klub převážně děti romského původu?
4. Jaká je Vaše zkušenost s prací s romskými dětmi? Jak probíhá a vypadá Vaše spolupráce s nimi?
5. Jaký vztah mezi sebou navzájem mají klienti zařízení? Vycházejí spolu nebo se setkávají i s neshodami?
6. Proč je podle Vás dobré, aby romské děti zařízení navštěvovaly? V čem pro ně vidíte hlavní přínos?
7. S jakými problémy a potřebami se u romských dětí setkáváte a jak jim je pomáháte řešit?

6.3. Realizace výzkumu

6.3.1. Popis vybrané lokality

Pro uskutečnění mého výzkumu jsem ze třech NZDM působících v Chebu zvolila Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Pohoda. Jednak z důvodu cílové skupiny centra, které navštěvují děti mladší, ve věku 6 až 15 let, což je věková skupina, se kterou bych ráda v budoucnu pracovala. Jednak také proto, že zde již přes dva roky pracuji jako dobrovolnice a znám se proto částečně s některými z dětí, které sem chodí a také se zaměstnanci a ředitelkou zařízení, která mi zde umožnila výzkum uskutečnit a byla mi také v mnoha ohledech velice nápomocná.

NZDM Pohoda má k dispozici prostory v budově města umístěné v Karlově ulici. Jedná se o lokalitu, do jejíhož okolí bývají koncentrovány sociálně vyloučené romské rodiny, nově zejména do prostorů zrenovovaných bytů v Hálkově ulici. Klientelu zařízení tvoří hlavně děti a mládež, které žijí v blízkosti klubu, a to děti a mládež s připsanou romskou etnicitou, děti majority či děti jiné národnosti do klubu podle slov ředitelky nechodí vůbec. Právě radami ředitelky jsem se pak řídila i při určování toho, které z dětí v centru lze vůbec považovat za romské.

Klienti v klubu jsou rozděleni na dvě skupiny, na děti mladší (ve věku 6 až 10 let) a děti starší (ve věku 11 až 15 let), kdy každá z nich má svou vlastní hernu

přizpůsobenou jejich zájmům a potřebám. Do každé z heren dochází denně v průměru okolo 10 až 15 klientů z maximální možné kapacity prostoru, který pojme až 20 dětí. Počet dětí, které tady denně tráví svůj odpolední čas je však značně proměnlivý a nestálý. Jeden den se v centru objeví klientů málo, druhý den je naopak na hernách plno. Jednou je jich více na herně pro mladší děti, jindy zase na herně pro starší. Na návštěvnost zařízení má velký vliv také počasí, které venku panuje. V zimě chodí obecně do centra dětí více, v létě naopak méně, jelikož jsou raději venku a věnují se aktivitám tam. Každopádně i přes zimu může nastat situace, kdy klientů není tolik. Zejména mladších dětí nějakou dobu do centra v zimních měsících chodilo méně, neboť byli hodně nemocné, a tak tvořily klienty především děti starší. Značně také návštěvu klubu ovlivňuje, pokud se koná nějaký předem připravený program. V případě pořádané akce projeví děti vždy značný zájem a dorazí v hojném počtu. V blízké době je pak naplánován ve spolupráci s NZDM Útočiště maškarní ples či preventivní beseda Městské policie Cheb na téma kyberšikany.

Momentálně se většina návštěvníků převážně při svém pobytu v centru věnuje nacvičování choreografie na taneční soutěž pořádanou neziskovým sdružením *Děti fitness aneb sportem proti drogám*⁶⁶, která proběhne ve městě Cheb už 16. května a které se „Pohoda“ pravidelně dvakrát do roka zúčastňuje. Na této soutěži, ale i na jiných, pak sklízí značné úspěchy a ocenění.

6.3.2. Sběr dat aneb uskutečnění rozhovoru s výzkumným vzorkem

Rozhovory s klienty

Rozhovorů s klienty zařízení se mi podařilo provést celkem sedm. Snažila jsem se získat odpovědi jak od dětí mladších, tak od dětí starších. Nakonec jsem měla k dispozici čtyři děti z herny pro větší děti a tři z té pro menší, konkrétně mi na otázky odpověděli čtyři chlapci a tři dívky.

Aby byly zachovány etické principy práce s dětmi a bylo možné vůbec realizovat rozhovory s klienty, bylo v první řadě potřebné k tomu získat souhlas jejich

⁶⁶ Neziskové občanské sdružení Děti fitness aneb sportem proti drogám se snaží budovat u dětí vztah k sportu, kterým vyplňují efektivně svůj volný čas a předcházet tak negativním jevům ve společnosti, jako je například drogová otázka. (Děti Fitness. [on-line]. [cit. 15.3.2015]. Dostupné z:

<http://www.detifitness.cz/>)

rodičů či jiných zákonných zástupců, jelikož se jedná o osoby mladší 15 let. Děti, které bydlí blízko klubu, sem přichází a odchází samy, bez doprovodu rodičů. Připravila jsem si proto pro jejich rodiče písemnou žádost o povolení provedení rozhovoru s jejich dětmi, která obsahovala základní informace o mé práci a výzkumu, prostor pro vyjádření jejich stanoviska Ano x Ne a také místo pro podpis. Před loňskými vánočními prázdninami jsem oslovila děti a seznámila je s mým záměrem uskutečnit s nimi, pokud budou chtít, rozhovor, který se týká zejména jejich návštěv „Pohody“. Většina přítomných dětí projevila značný zájem a chtěla rozhovor udělat, dala jsem jim proto žádosti o poskytnutí povolení od jejich rodiny. Celkově jsem rozdala přibližně okolo 20 žádostí.

Bohužel se však vyskytl značný problém se získáním těchto souhlasů. Děti mi je nepřinesly nazpátek, některé je ztratily, zapomněly nebo jim je rodiče nechtěli z různých důvodů podepsat. Rozdala jsem je tedy ještě jednou, tentokrát však pouze vytipovaným dvanácti dětem, u kterých byla na doporučení zaměstnankyň větší šance k jejich navrácení. Postupně se mi během ledna a února podařilo získat celkem sedm podepsaných žádostí s kladným vyjádřením.

Následně byla na řadě postupná realizace a nahrávání jednotlivých rozhovorů. Domluvila jsem si s dětmi individuálně termín, který by nám vyhovoval a kdybychom se v klubu mohly sejít a rozhovor uskutečnit. Tři z dětí však na domluvený termín nepřišly, neboť onemocněly. Značně se mi díky tomuto zkomplikovala původní předpokládaná doba sběru dat, která už tak byla posunuta kvůli získávání potřebných souhlasů. Rozhovory probíhaly v období ledna až března, sedmý poslední rozhovor pak připadl na termín 11. března 2015. Tím jsem také ukončila snahu o získání dalších respondentů, abych měla dostatečný čas pro transkripci a hlavně vyhodnocení poskytnutých rozhovorů.

Samotné rozhovory s dětmi nahrávané na mobilní telefon probíhaly víceméně bezproblémově a to přímo v klubu, konkrétně ve známém prostředí soukromé kanceláře ředitelky zařízení, která při nich byla také přítomna, aby se děti cítily příjemněji. Pro zachování etických zásad byly také předem seznámeny s tím, čeho se otázky budou týkat a k jakému účelu budou sloužit a kromě rodičů i ony samy souhlasily se zařazením do mého výzkumu. Byly velmi ochotné a vstřícné, toužily mi pomoc a na uskutečnění rozhovorů se značně těšily. Troufám si říct, že si připadaly důležitě, že budou něčeho takového součástí. Nicméně při samotné realizaci pak některé z nich trochu znervózňely

a na pokládané otázky jsem se několikrát setkala s reakcí, že přeci odpověď vím, když děti osobně znám, do klubu chodím a trávím tam s nimi čas.

Rozhovory se zaměstnanci

Uskutečnit rozhovory se zaměstnanci bylo o hodně méně komplikované. V centru pracují celkem čtyři sociální pracovníce včetně ředitelky, které jsou zde přítomné každý den. Předem domluvené rozhovory proto mohly postupně proběhnout během jednoho odpoledne, opět v kanceláři ředitelky, kde byly opět nahrávány na mobilní telefon. Ačkoliv jsem udělala rozhovory se všemi zaměstnanci, jeden jsem na přání respondenta na konec při vyhodnocení výzkumu nepoužila. Pracovnice vyslovila přání, že v zařízení nepracuje ještě na tolik dlouho dobu, aby mohla na otázky patřičně odpovědět a byla by proto raději, kdybych její odpovědi nepoužila, v čemž jsem ji samozřejmě vyhověla a nahraná data smazala.

Můj výzkumný vzorek tedy ve finální podobě tvořilo sedm klientů zařízení ve věku 6 až 15 let a tři zaměstnankyně zařízení.

6.3.3. Transkripce nahraných rozhovorů

Po uskutečnění rozhovorů byla na řadě jejich transkripce neboli „...proces převodu mluveného projevu z interview nebo ze skupinové diskuse do písemné podoby.“ (HENDL, 2005: 208) Na přání sociálních pracovníků, rodičů dotazovaných dětí a konec konců i jich samých, zůstala identita respondentů v anonymitě. Pro lepší orientaci jsem odpovědi dětí označila zkratkou KZ (klient zařízení) a přiřazeným číslem od 1 do 7, které bylo určen tím, v jakém pořadí probíhal s respondentem rozhovor. Odpovědi zaměstnankyň jsou pak označeny zkratkou ZZ (zaměstnanec zařízení) a očíslovány 1 až 3.

Kompletní přepsané rozhovory s respondenty jsou k dispozici v příloze práce.

6.3.4. Provedení otevřeného kódování

Ke zpracování získaných výzkumných dat a jejich analýze jsem použila metodu otevřeného kódování používanou pro zpracování dat v zakotvené teorii. Kódování

představuje „...rozkrývání dat směrem k jejich interpretaci, konceptualizaci a nové integraci." (HENDL, 2005: 248) „Otevřené kódování je část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů. (...) Během otevřeného kódování jsou údaje rozebrány na samostatné části a pečlivě prostudovány, porovnáním jsou zjištěny podobnosti a rozdíly, a také jsou kladeny otázky o jevech reprezentovaných. Během tohoto procesu jsou zvažovány a zkoumány naše vlastní i cizí domněnky o jevu, což vede k novým objevům." (STRAUSS, CORBINOVÁ, 1999: 43)

Výsledky ze strukturovaného dotazování jsem navíc doplnila a rozšířila o poznatky z mého zúčastněného pozorování „Pozorovatel nefunguje jako pasivní registrátor dat, který stojí mimo předmětovou oblast, nýbrž sám se účastní dění v sociální situaci, v níž se předmět výzkumu projevuje. Je v osobním vztahu s pozorovanými, sbírá data, zatímco se účastní přirozeně se vyvíjejících životních situací. To vede k těsnějšímu přiblížení k předmětu a k možnosti odhalit vnitřní perspektivy účastníků." (HENDL, 2005: 193). Klub Pohoda navštěvuji pravidelně každý pátek odpoledne už po dobu dvou let, kde zde trávím čtyři hodiny, po čas kterých je klub otevřen. Kvůli provedení výzkumu jsem se pak do zařízení snažila chodit pokud možno co nejčastěji, abych co nejvíce poznala zkoumané prostředí, klienty a zaměstnance a mohla takto získané informace použít při popisu lokality a také jimi doplnit vyhodnocení jednotlivých otázek.

Zároveň jsem se opřela o informace získané z četných diskuzí s ředitelkou zařízení Pohoda a také s terénním sociálním pracovníkem města Cheb, který se dennodenně zabývá prací s Romy.

6.4. Vyhodnocení výzkumu

6.4.1. Klienti do zařízení chodí tak často, jak jen mohou

Klientelu Pohody tvoří až na výjimky stálí a pravidelní návštěvníci. Děti do klubu chodí tak často, jak jen to jde, převážná většina je tu pak dokonce i každý den. Přicházejí hned, co se klub otevře, mnohokrát samou nedočkavostí ještě dříve a zůstávají dokud se klub nezavírá, a to opravdu nerady odcházejí. Mohou tu trávit každý všední den odpoledne dvě hodiny, výjimečně pak i delší dobu. Příležitostně je pak klub otevřen i o víkendu, kdy nejsou děti ve škole a celý den pak proto nevědí, kde a jak se zabavit.

„Ted' už furt, každej den a jsem tu ty dvě hodiny, furt, dokud nemusím jít.“ (KZ 1)

„Sem tu každej den. Skoro pořád dvě hodiny a dýl, jak se otevře a jak už musím jít.“ (KZ 2)

„Každý den sem tady, když teda nejsem pryč a tak. (...) Sem tu do čtyř nebo do pěti, jak tu můžu bejt.“ (KZ 6)

6.4.2. Klienti nemají jak a kde jinde zadarmo trávit svůj čas

NZDM je primárně koncipováno jako vhodné místo k trávení volného času. Pokud nejsou uživatelé služeb Pohody, patřící do mého výzkumného vzorku, tady, jsou dle jejich odpovědí převážně doma nebo venku s kamarády, některé zmiňovali řadu sportovních aktivit, kterým se věnují, pár pak i kroužky, které navštěvují. Přesto se ale jako hlavní důvod jejich návštěv nízkopražského klubu objevovalo to, že děti neví, co se svým volným časem. Jsou buď to doma nebo venku, kde se nedokážou a nemohou zabavit a nudí se. Do klubu je proto táhne lákavá možnost někde být a věnovat se široké škále aktivit, které si oblíbily. Z jejich odpovědí bylo patrné, že se jim tady velice líbí, cítí se tu dobře, spokojeně a bezpečně a rády se sem proto opakovaně a pravidelně vrací.

„Já se doma nudím, tak chodím sem.“ (KZ 4)

„Se mi tady líbí, chci tu trávit čas. Co bych jinak dělal, nemám co.“ (KZ 1)

„Abych se něk zabavil, co doma. Tady je to fajn. Nenudím se tu a můžu tu dělat různé věci.“ (KZ 5)

Uváděné důvody dětí potvrdily i sociální pracovnice. Zmiňovaly, že děti vskutku nemají moc jiných možností, čemu se ve svém volném čase věnovat. Tato informace byla konec konců potvrzena a rozvedena v teoretické části této práce věnované volnému času romských dětí.

„Většina těchto dětí nemá jinou možnost, kde by mohly svůj volný čas trávit. Rodiče jim žádné kroužky či jiné aktivity nezaplatí, proto jsou děti rády, že mohou být u nás, kde se jim někdo věnuje. (...) Většina dětí romského původu se jen tak potuluje po ulicích či obchodech a nemají kam jít, proto jsme rádi, že dochází k nám do zařízení.“ (ZZ 1)

„...Myslím, že nemají co jiného dělat ve svém volném čase, na kroužky nechodí, učení se věnovat jako každé jiné dítě nechtějí, tak jsou tady. Tady mají spoustu možností, co dělat.“ (ZZ 3)

Sociální pracovnice navíc vnímají bezplatné poskytování služeb také jako jeden z klíčových důvodů, proč romští klienti klub navštěvují. Děti samotné si finanční stránku ještě třeba plně neuvědomují, ale zajisté je to významný faktor ovlivňující jejich chování sem.

„...Navíc vše je tady zadarmo, a to myslím bude taky hrát důležitou roli. Jinde si za podobné věci musí platit a na to nemají finance, tady ne.“ (ZZ 2)

„Klub je pro ně zdarma a to pro ně bude asi důležité. Věci, které tady dělají a které tady mají, nebývají většinou zadarmo. Takovéto věci jinde něco stojí, a to jim jejich rodiče neumožní.“ (ZZ 3)

6.4.3. Klienti potřebují pomoc především s učením

V teoretické části jsem nastínila specifika romských dětí v oblasti volného času, vzdělávání či výchovy a problémy, které s nimi mohou být spojené. Zajímalo mě proto, s čím konkrétním se potýkají klienti této sociální služby a zda případně nalézají v klubu potřebnou pomoc. Zeptala jsem se proto pracovnic, s jakými problémy se u romských dětí setkávají. A pak také dětí, jestli jim jejich návštěvy v klubu nějakým způsobem napomáhají v jejich běžném životě. Tato otázka se ukázala pro děti nejobtížněji zodpověditelná. Nevěděly jak a co odpovědět. Uváděly, že neví nebo že žádný problém nemají. Jedna ze zaměstnankyň zmínila, že mladší děti se ještě s ničím nepotýkají nebo spíše, že si své problémy a starosti neuvědomují a natolik neřeší, starší děti jsou pak uzavřenější a spíše se svěřují svým kamarádům.

Pokud už si uvědomily existenci nějakého konkrétního problému nebo potřeby, zmiňovaly hlavně nutnost pomoci s učením, tu uváděly i sociální pracovnice. Jako hlavní problém u těchto dětí se jeví škola a s ní spojený prospěch. V klubu je proto nabízena pravidelná možnost pomoci se školními problémy. Klienti sem denně chodí s různými domácími úkoly a zadáními, se kterými si nevědí rady a potřebují poradit a pomoci při jejich zhotovení. K tomu jim slouží ochotné sociální pracovnice. Děti samy nedokážou daný úkol vyřešit, někdy je to způsobeno i tím, že nemají doma přístup k

internetu či počítači, které jsou dnes považovány za samozřejmost a na rodiče se také obrátit nemohou. Některé pak potřebují pomoc častěji, chodí proto jednou až dvakrát do týdne na pravidelné doučování. To probíhá převážně ve spolupráci s místními dobrovolníky, kteří jsou pro poskytování této služby klíčoví, jelikož samy sociální pracovníce by nezvládly vyhovět individuálním potřebám každého klienta.

„Chodím semka na doučování, každéj pátek a ted' taky v pondělí. Chci se zlepšit ve škole, v matice, češtině, z angličtiny mi vychází trojka, to já nechci. Tak mi tu pomáháš, abych měl ty dvojky, jedničky, trojku nechci.“ (KZ 2)

„...Třeba mi minule zkontrolovaly úkol nebo sem potřeboval do školy na hudebku písničku, tak mi ji pomohly dát na flashku, půjčily my ji, já totiž žádnou nemám víc. Pomáhají mi. Vyřešit s klukama, když se hádáme, když je mezi náma něco no.“ (KZ 1)

„...Někdy potřebuju doučovat, číst nebo počítat, tak poprosím a můžu jít na doučování.“ (KZ 4)

„Největším problémem u těchto dětí je učení, problémy se známkami. Většina z nich nemá ani základní znalosti a ve vyšších třídách se potýkají s velkými problémy s prospěchem. Zajišťujeme jim proto možnost doučování a to jak pravidelného či jednorázového v podobě pomoci s domácím úkolem či jinou záležitostí.“ (ZZ 1)

„...Hlavně chtějí většinou jednorázovou pomoc s něčím, co se zrovna vyskytne. Jsou to převážně věci ohledně školy, zjištění nějaké informace, zkontrolování úkolu nebo i delší doučování, o to je u dětí velký zájem.“ (ZZ 3)

„Pohoda“ však už jen svou samotnou existencí těmto dětem pomáhá. Poskytuje jim bezpečný prostor, kde mohou být. Tím, že tu děti ze sociálně vyloučeného prostředí tráví podnětně svůj volný čas ovlivňuje pozitivně jejich hodnoty a orientaci v životě. Jak bylo zmiňováno, tyto děti potřebují nějaké místo, kde by mohly ve svém volném čase být a kde by se mohly věnovat různorodým volnočasovým aktivitám, které je v prvé řadě baví a zároveň pak také slouží k jejich socializaci a pozitivnímu ovlivňování jejich života. Samy děti oceňují existenci takového místa a možnosti trávit tu čas. Zmiňovaly ve svých odpovědích, stejně jako pracovníce, že je pro ně potřebný a nápomocný.

„...Ale že tady můžu být, nemam co jinýho dělat.“ (KZ 3)

„...Nemám, kam chodit, tak du sem a o vikendu někdy taky, někdy můžem být i tady. Máme tu občas něco i v sobotu a neděli, ted' tady půjdu na maškarní a pak do Sparu na strašidla. (KZ 4)

„Že tu sem a dělám věci, co mě baví, jinde nemůžu..." (KZ 6)

„...Hlavně jde asi o to, aby měly děti kde být a co dělat, to je u nich značný problém. Neví, co s volným časem a proto ho tráví venku i v zimě a uchylují se ke kouření, alkoholu, krádežím a jiným nevhodným činnostem. Myslím, že jim pomáhá sám o sobě už jen ten čas, kdy tady jsou." (ZZ 2)

„...Potřebují místo, kam by mohly chodit, bavit se a cítit se dobře a to jim snad poskytujeme." (ZZ 3)

6.4.4. Klienty baví zejména tanec, ale oblíbených aktivit je více

Velkou popularitu si klub získal převážně díky možnosti věnovat se tanci, což shledávají zaměstnankyně také jako jeden z klíčových důvodů, proč sem rády chodí. U romských dětí jsou pohybové aktivity velmi oblíbené, převážně pak právě tanec, pro který mají značný talent a nadání. Jinde se za možnost profesionálně se naučit tancovat musí platit, tady mají tuto příležitost zadarmo. A to jednak díky ochotě a pomoci bývalé klientky, která tu nyní funguje jako dobrovolnice a nacvičuje se staršími klienty, jednak také díky jedné ze sociálních pracovník, která dříve závodně tancovala a tanci se věnuje i nadále, ta učí a vymýšlí vystoupení mladším klientům. Každý den tu proto mohou pravidelně probíhat lekce tance, na které se vždy dostaví řada zájemců. Zároveň je i jedna z heren značně přizpůsobena pro tuto aktivitu, je zde udělán speciální taneční prostor. Populární je tu především moderní tanec, hlavně hip-hop. Děti s nacvičenými choreografiemi pak vystupují na různých akcích či soutěžích.

Dále v oblíbených činnostech uváděly, jak klienti tak pracovníce, zejména hraní všelijakých her, zejména společenských, kterých tu mají k dispozici dosti. U chlapců jsou to především karty nebo kostky, dále stolní fotbálek. Holky se naopak rády věnují tvůrčí a výtvarné činnosti. V klubu často vytváří všelijaké výrobky, kterými se zdobí prostory klubu, či si je děti odnášejí domů. Mezi nepravidelně pořádané oblíbené

aktivitu pak řadí různé jednodenní výlety a akce typu turnajů, besídek, párty, plesů nebo besed.

„...Nejvíce mě tu baví asi to tancování, různé hry, fotbal, s klukama karty, na počítač moc nechodím, jen občas.“ (KZ 3)

„Mně se líbí tady všechno. Hlavně, že tancuju, to mě baví nejvíce. Takže že půjdu zase na soutěž. Nebo když jdu ven, do muzea a tak, do parku hrát hry a tak. Těším se na maškarní a na výlet v létě.“ (KZ 4)

„Všechno. Hraju hry, všelijaký. Dostihy a sázky mám nejradši a karty. Někdy jsem na počítači, kde jsou hry a písničky, tam mě to ale nebaví. Tak tancuju kvůli soutěži, jak jsme byli minule.“ (KZ 5)

„Hlavně hry, Dostihy, pexeso, Člověče, prší. Kreslím si, vybarvuj, s Luckou něco vyrábíme tady sem a nebo si to vezmu domů. Pak taky tancuju podle počítače, tam je jak, já to opakuju. A trénujeme na soutěž, ale to ty víš.“ (KZ 6)

„Baví mě, když tu něco vytváříme. Třeba výzdobu do klubu, kreslíme na nástěнку, vybarvujeme, stříháme. Ráda dělám věci pro maminku, má z toho radost. Teď budeme na Velikonocy dělat vajíčka, slepičky a no...na to se těším.“ (KZ 7)

„Převážně jsou to všelijaké volnočasové aktivity, které nabízíme a také využívají možnost doučování. Z volnočasových aktivit je nejvíce baví jednak stolní hry, ale také hry pohybové. Věnují se také hodně tanci a přípravě na taneční soutěže. Oblíbené jsou i nich také všelijaké výlety, které podnikáme nebo jednorázové akce.“ (ZZ 1)

„Děti mají v oblibě hlavně stolní hry, které s nimi hrajeme. Ty mladší se také rády podílejí na různých tvůrčích činnostech především výtvarně zaměřených. Nebo také pobyt venku při hezkém počasí, chodíme s nimi na procházku, do parku, na hřiště, hrajeme hry, ale i navštěvujeme různá místa a akce. Nejčastěji využívají počítače. Nejvíce je baví hraní her na počítači.“ (ZZ 2)

„Nejvíce je baví tanec. Připravují se na taneční soutěže. Dále je baví různé hry jako stolní fotbal, karty, Člověče nezlob se, Dostihy a Sázky, Město, Jméno... a jiné hry, které tu máme.“ (ZZ 3)

6.4.5. Klienti a zaměstnanci si k sobě našli cestu

Velký vliv na to, zda jsou nebo nejsou klienti v NZDM spokojeni, mají také nepochybně sociální pracovníci, kteří zde působí. Na jejich výběr by měl být proto kladen velký důraz, jelikož jsou to právě oni, kdo mohou poskytnout klientům potřebnou sociální pomoc. Požadavky na zaměstnance jsou dány *Zákonem o sociálních službách č. 108/2006 Sb.*, podle kterého by měl být pracovník v sociálních službách plně svéprávný, bezúhonný a zdravotně a odborně způsobilý. Za odborně způsobilého je považován pracovník tehdy, pokud dokončil vyšší odborné vzdělání či vysokoškolské vzdělání v sociálním či sociálně-pedagogickém oboru, popřípadě absolvoval akreditovaný vzdělávací kurz se stejným zaměřením v rozsahu nejméně 200 hodin a má vykonanou praxi v trvání nejméně pěti let.⁶⁷

Mezi klientem a zaměstnancem by mělo dojít k vytvoření přátelského a důvěrného vztahu, na kterém je založena jejich budoucí interakce „*Jako nejvýznamnější specifikum nízkoprahových zařízení pro děti a mládež lze dle odpovědí pracovníků označit vztah pracovníka s klientem, který vzniká v delším časovém úseku a lze jej nazvat partnerským, rovnoprávným, ve kterém je důležitou složkou důvěra.*” (KLÍMA, 2007: 60)

Z odpovědí klientů bylo patrné, že si zaměstnankyně k dětem našly cestu a ty si k nim vybudovaly velmi vřelý, otevřený, upřímný a přátelský vztah, což je zřejmé i z mých návštěv centra. Děti projevují spokojenost a chválí si je za jejich zájem, iniciativu, pomoc a ochotu.

„*Jo, dobrý. Mně se líbí, že nejsou takoví, že jen sedí a koukají, ale mně se líbí, že s náma hrajou, jaký hry chceme. Když potřebujeme pomoc, tak nám pomůžou.*” (KZ 2)

„*Jo sem. Můžu jim všechno říct, když něco potřebuju nebo nevím, poradí mi vždycky. Taky je zajímám, to co dělám, víš, jako...Ukazuju jim, co už umím ve vzpírání, říkaly, že přijdou na soutěž, až budu mít.*” (KZ 1)

„*Lucka je nejlepší, ty všechno říkám. Taky Hanka, protože s náma tancuje. Mám je ráda, jsou na nás hodný.*” (KZ 4)

„*Dobře, jsou fajn. Můžu jim říkat jménem a jsou jako mé kamarádky.*” (KZ 6)

⁶⁷ Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. MPSV. 2006. [cit. 22.3. 2015]

Zároveň i zaměstnankyně samy jsou spokojené se svými romskými klienty a uvádí samá pozitiva na jejich vzájemnou spolupráci a chválí zkušenost, kterou s nimi mají. Jsou si vědomy povahové rozdílnosti u romských dětí, kterou však neberou jako omezení či překážku v práci s nimi. Přistupují k nim jako k jedinečným osobám, u kterých je podstatné získat si především důvěru a na ní vybudovat přátelství.

„Mám samé pozitivní zkušenosti. Za tři roky mé spolupráce s nimi jsem poznala, že jsou tyto děti vděčné za zájem a podporu z mé strany. Povahově jsou trochu jiné a na to je třeba brát zřetel, bývají více živé a temperamentní. Zároveň pochází z odlišného prostředí, jsou jinak vychovávány a na to si musí člověk zvyknout, naučit se jak s nimi jednat a jak k nim přistupovat.“ (ZZ 1)

„Je nejdůležitější si u dětí získat důvěru, ukázat jim, že jste jejich přítel a že o ně máte zájem. Potom je spolupráce s nimi naprosto bezproblémová.“ (ZZ 2)

„Jsou bezvadné, bezprostřední, talentované. Mají vlastní hlavu a vlastní rozum. Rozhodně jsou vyzrálejší, chovají se na jejich věk hodně dospěle. Ráda s nimi pracuji. Mám vždycky radost za sebe i za ně, když se nám podaří vyhrát nějakou soutěž, převážně v tancování. Děti se vážně snaží a tohle je pro ně odměna, dostanou uznání, které si zaslouží. (...) Radují se ze všeho, všechno prožívají a do všeho jsou na plno s velkou energií.“ (ZZ3)

6.4.6. Mezi klienty panuje, až na občasné neshody, přátelská atmosféra

Děti samotné a také zaměstnankyně zařízení mě utvrdily v mém názoru, že mezi klienty jsou velmi dobré vztahy. Je to dáno především tím, že do klubu přicházejí děti z místního okolí, děti, které se velmi dobře znají, chodí spolu do školy, bydlí na stejném místě a také spolu mají v některých případech i příbuzenské vztahy. To značně napomáhá k udržování klidné a pohodové atmosféry, která zde panuje. Navíc i tady jako v každém dobře fungujícím NZDM jsou stanovena jednak práva, které klient má a jednak také pravidla, která musí dodržovat.⁶⁸ Návštěvník je s nimi obeznámen pracovníky hned při své první návštěvě a jsou také k dispozici na nástěnkách v obou hernách. Pokud děti poruší některé z daných pravidel, ví, že přichází napomenutí či sankce v podobě zákazu konkrétní činnosti nebo vykazání z klubu v rozsahu jednoho

⁶⁸ Práva uživatelů služeb a pravidla NZDM Pohoda jsou přiložena v příloze

dne až definitivního zákazu vstupu, ale k tomuto opatření se tady ještě nikdy uchýlit nemuseli.

Samozřejmě nic není ideální a také u jakých dětí se člověk nesetká s občasnými spory a potyčkami? A tak se ani tady nevyhnou jednou za čas konfliktům mezi těmito temperamentními, otevřenými, bezprostředními a emocionálními dětmi, které se neshodnou nad často banálními záležitostmi, které si musí hned vyřešit a vyříkat, buď to slovní hádkou, ale v některých případech dojde i k fyzickému napadení. Každopádně vše je hned v zárodku vyřešeno zaměstnankyněmi a i děti mezi sebou si to nakonec vyříkají, odpustí si a za chvíli jsou opět dobrými přáteli.

Dvě z dětí mi v rozhovoru pak uváděly jména dvou konkrétních chlapců, se kterými mají problémy. Jedná se o kluky, kteří klub pravidelně nenavštěvují, spíše sem jednou za čas zavítají a s ostatními pravidelnými návštěvníky si příliš nerozumějí. Nicméně v klubu mezi nimi ke konfliktům nedochází, ty se dějí podle jejich slov až venku, a to už bohužel nespadá do kompetencí NZDM, zvlášť když zaměstnankyně v klubu samotném nic závažnějšího nezaznamenají. Tady je spíše na rodičích, aby se pokusili napjaté vztahy mezi svými dětmi urovnat.

„Když byly mezi náma problémy, tak to vždycky vyřešila Lucka. Jsou tu mí kamarádi, jsem s nima i venku, chodíme spolu ven. Já je hodně znám.“ (KZ 3)

„Jsou super, nejlepší je, když je nás tu míň a ty, co znám.“ (KZ 7)

„Hádáme se a pereme, ale ne tedy, venku, někdy jenom tady, ale to nemůžem. Ale je to dobrý. Mám je tu ráda. Holky jsou fajn, chodí se mnou do školy, se známe spolu.“ (KZ 6)

„Děti mají víceméně mezi sebou dobrý vztah a navíc se tu spolu navzájem všichni kamarádi. Ale neshody také řešíme, k tomu ale máme vytvořená pravidla, která musí dodržovat, když je poruší, tak ví, že se to bude muset řešit. Přijde mi proto, že si to nechávají mimo klub, tady to, až na občasné hádky a někdy i malé potyčky, je bezproblémové.“ (ZZ 2)

„Většinou spolu vycházejí v dobrém, ale tak samozřejmě jsou hodně temperamentní a emocionální, takže se dokážou mezi sebou pěkně pohádat a zanádat si, ale za chvíli je mezi nimi všechno zase v pořádku, navíc to vždy vyřešíme bez nějakých vážnějších problémů.“ (ZZ 3)

6.4.7. Klienti sem přivádí další návštěvníky

Své klienty si NZDM získávají převážně vlastní iniciativou. Základem pro jejich oslovení je však především atraktivní nabídka pro trávení volného času, která souvisí s následným poskytováním sociálních služeb. Mezi další způsoby získání klientů lze zařadit například terénní sociální práci (streetwork), spolupráci s dalšími institucemi, které klienta doporučí (škola, kurátor pro mládež, střediska výchovné péče atd.) nebo propagace na veřejnosti prostřednictvím médií, informačních letáků apod. (SOVÁK, 2000: 337).

Velkou roli v získávání dalších potenciálních klientů mohou hrát však i samotní klienti zařízení, děti a mládež. V rozhovorů s dětmi mi vyplynulo, že o klubu se dozvěděly ve většině případů od svých kamarádů nebo od sourozenců, kteří sem chodili před nimi a nyní ho navštěvují společně. Zároveň se také zmínily o tom, že i samy řekly svým kamarádům a známým o možnosti navštěvování „Pohody“ a někteří z nich sem pak na jejich podnět přišli a stali se pravidelnými návštěvníky klubu.

„Já sem se zeptal kamaráda a on mě pak semka vzal.“ (KZ 2)

„Brácha mě sem přivedl, abych nebyla pořád doma. On sem chodil už před tím.“ (KZ 4)

„...Řekl sem to i Vlastovi a on sem teď chodí se mnou, i bráchu sem sem přivedl.“ (KZ 1)

„Hodně lidí to ví, hodně lidí. Přivedl sem sem půlku rodiny, půlku kamarádů.“ (KZ 3)

6.4.8. Klienti mají nápady na vylepšení

Z návštěv klubu je patrné, že děti jsou velmi spokojené s nabídkou služeb. Přesto ale měly zajímavé nápady na změny, na to, co by v klubu rády více dělaly a zároveň, co by v klubu uvítaly.

Už z dřívějších podnětů dětí vzešly v klubu nové činnosti a aktivity, kterým se tu teď věnují. Naposledy to byl nápad na možnost realizace zahrádky, kde by mohly pěstovat některé druhy zeleniny, ovoce či květin. Samozřejmě možnosti zařízení jsou v tomto ohledu značně omezené, ale i přes to zde vznikla letos na jaře malá vnitřní zahrádka, o kterou se klienti se zájmem a pečlivostí starají.

Z jejich odpovědí jsem vybrala ty, které mi přišly nejvíce uskutečnitelné a které shledala jako zajímavé i ředitelka zařízení se slovy, že se pokusí klientům vyhovět. Například žádost o turnaj ve fotbale bude splněna již letos v létě v rámci celorepublikové kampaně *Fotbal pro rozvoj*. Zároveň značně zajímavý byl nápad spojený s možností hraní na hudební nástroj. U romských dětí je známé, že se rády věnují právě tanci, hudbě a zpěvu. V zařízení je sice k dispozici kytara, ale bohužel se dosud nenašel nikdo, kdo by na ni uměl hrát a mohl učit ostatní děti.

„...Možná chodit víc ven, když je hezky. Klidně koupit nějaký další hry. Nebo i zvíře by šlo, ale asi bych se o něj moc nestaral.“ (KZ 5)

„Chtěla bych kytaru nebo klávesy, nějaký hudební nástroj, abychom si třeba mohli zahrát a tak, klidně zpívat u toho.“ (KZ 7)

„Hrát víc hry, všichni dohromady. Mohli bysme udělat nějaký turnaj ve fotbale nebo hrát Člověče nezlob se, takový to velký na zem.“ (KZ 2)

6.4.9. Klienti ví o existenci dalších NZDM v Chebu

V teoretické části bakalářské práce jsem zmiňovala tři NZDM, které v Chebu jsou. Kromě NZDM Pohoda se pak jedná ještě o Útočiště a Respekt. Tyto kluby spolu navzájem komunikují a spolupracují. Většina dětí tady proto tuší, že jsou tu pro ně ve městě další možné kluby, kam mohou případně chodit, což se mi také potvrdilo u klientů, se kterými jsem provedla rozhovory. Dvě z dětí sice o žádném jiném NZDM v Chebu nevěděly, jeden chlapec uvedl NZDM ve městě Oloví zřízeném humanitární organizací *Člověk v tísni*, kam chodil, než se s rodinou přestěhoval. Zbytek respondentů pak zmiňoval Útočiště, které se nachází v blízkosti Chebského hradu a někteří z nich měli zkušenosti i s jeho navštěvováním. Nicméně pak začali místo toho chodit do „Pohody“. Jak mi sdělili zaměstnanci, bylo to především z důvodu lokace klubu, který se nachází blíže k jejich domovu. O NZDM Respekt se děti v odpovědích nezmiňovaly. Myslím, že je to především z toho důvodu, že klub je určen pro děti starší, přístupný je starším 16 let, a také je jeho působení ve městě teprve krátké.

„Jo, chodil jsem ke hradu.“ (KZ 5)

„Jo, jo, u hradu je jedno...Útočiště.“ (KZ 6)

„...Ale je tu ještě někdy. Z Útočiště za náma chodí nebo my tam.“ (KZ 3)

6.4.10. Klienti mají představu o tom, proč NZDM fungují

Jednu z otázek jsem věnovala i zjištění toho, zda klienti mají vůbec tušení, proč NZDM existují. Proč vůbec existuje klub Pohoda a jiná podobná zařízení a proč je dobré, aby tady trávily svůj volný čas. Z odpovědí vyšlo najevo, že mají o podstatě fungování nízkoprahových zařízení hrubou představu. Mladší děti tedy ještě spíše ne, klub pro ně představuje především místo, kde si mohou hrát a bavit se. Starší děti však kromě tohoto vidí v klubu místo, které jim má umožnit efektivní a smysluplné trávení volného času a zároveň je chránit před možnými projevy antisociálního chování.

„Aby sme se nepoflakovali venku a nedělali blbosti a tak, třeba někde rozbili výlohu nebo něco ukradli. Tak jsme místo toho tady, zabavíme se tu líp.“ (KZ 3)

„Já si myslím, že tady to je dobrý, než aby ty malý děti začaly kouřit a takhle. Radši semka chodíme, než aby sme byli celej den venku v zimě a začali jsme kouřit a takhle a ty další věci.“ (KZ 2)

„Pro děti, kdyby...prostě, aby se zabavily, doma, aby nebyly doma furt, seděly u počítače a hrály hry a takový blbosti. To je lepší, než být furt doma, sedět, jíst a koukat a lítat někde venku. To je tady lepší než venku.“ (KZ 1)

6.4.11. Rodiče ví, kde děti tráví svůj volný čas

Byla jsem mile překvapená, když mi všechny děti, se kterými jsem prováděla rozhovor uvedly, že jejich rodiče či jiní zákonní zástupci ví, kde tráví svůj volný čas a že dochází do klubu Pohoda. Děti doma sdělují, hlavně matkám, kam se po škole chystají jít a také, jak dlouho případně budou pryč a kdy se vrátí domů. Do klubu docházejí samy bez doprovodu dospělého, ale ve většině případů však se svým sourozencem, kamarádem či partou. Občas se však také stane, že sem děti někdo z rodiny přivede a nebo si je tu vyzvedne. Jedna z mladších klientek dokonce uvedla, a tuto informaci mi pak sama potvrdila vedoucí zařízení, že její babička pokaždé kontaktuje a informuje zaměstnankyně o tom, že ji a jejího bratra do klubu posílá. Tyto blízké vztahy s rodinou dětí jsou však spíše výjimkou, klientem zařízení jsou děti a

jejich rodiče zůstávají pro zaměstnance v anonymitě. Ale informace o trávení volného času svých dětí, alespoň co se týče jejich návštěv klubu, mají. Zajisté je důležité, aby rodiče věděli o svých dětech a měli přehled o tom, co dělají ve svém volném čase, s kým a kde jsou, zvláště s ohledem na jejich nízký věk.

„Já to vždycky říkám mojí mámě, že semka du a pak du hned domů, ona na mě čeká, protože ví, do kolika tady sem...” (KZ 2)

„Jo doma to ví, máma mě sem posílá s bráchou...” (KZ 4)

„Babička ví, že sem chodím. Volá i Lucce, že přijdeme a do kolika tu budem. Když jsme nemocní a nemůžem, vždycky to řekne. I v kolik máme přijít dom. Když chcem být ještě venku, tak do kdy nám taky řekne.” (KZ 6)

6.5. Shrnutí výsledků kvalitativního výzkumu

Z vyhodnocených výsledků je zřejmé, že romské děti navštěvují NZDM Pohodu z toho důvodu, že nemají, kde jinde a jak by mohly trávit svůj volný čas. Zájmovým kroužkům a jiným podobným pravidelným volnočasovým aktivitám se děti věnují jen výjimečně, většinou si je jejich rodiče nemohou dovolit a nebo ani ony samy o takovéto organizované akce příliš nestojí. Ve volném čase jsou proto nejraději ve společnosti svých kamarádů a party a to hlavně venku. A nebo právě využívají možnost navštěvovat tento klub. Uváděly, že se doma a venku nudí, nemají co na práci a chodí proto raději sem, kde se jim líbí a kde je pro ně připravena široká nabídka služeb. Nejoblíbenější volnočasovou aktivitou je u těchto dětí tanec, kterému se, převážně ve spolupráci s bývalou klientkou centra, denně věnují. S nacvičenými choreografiemi pak vystupují na akcích či soutěžích. Uváděné důvody dětí potvrdily i samotné zaměstnankyně, které zároveň vnímají jako důležitý faktor i bezplatný vstup do zařízení.

Klienti však nevnímají klub jen jako místo, kde se mohou zabavit, ale také jako místo, kde jim mohou pomoci s jejich problémy. Převážně se jedná o pomoc se školními záležitostmi, s úkolem, referátem, učební látkou či jiným zadáním, se kterým si neumí poradit a nemají, na koho jiného by se mohli obrátit.

O tom, že jsou děti v klubu rády, vypovídá i fakt, že se navštěvování stalo jejich každodenní záležitostí. Většina dětí je tady totiž pravidelně každý den odpoledne. Navíc k jejich spokojenosti značně napomáhají také dobré vztahy, které zde panují. Jednak

vztahy mezi klienty samotnými, kteří se velmi dobře znají i mimo prostory klubu. A jednak také vztahy mezi klienty a zaměstnanci, které jsou podle slov obou stran pozitivní a bezproblémové. O oblíbenosti svědčí i to, že se děti zmiňují kamarádům a sourozencům o chození do zařízení a také je sem následně přivádějí.

Ráda bych poznamenala, že jsem si vědoma limitů mé výzkumné části práce vzhledem k malému výzkumnému vzorku a zaměření se pouze na jedno konkrétní zařízení. Přes to doufám, že výsledky, které budou k dispozici ředitelce zařízení pro případnou inspiraci a zhodnocení jejich práce, budou sloužit jako ukázka dobrého fungování této služby a nastíní přínos, jaký může mít pro své klienty.

7. ZÁVĚR

V bakalářské práci byl zkoumán vztah mezi nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež a jejich romskou klientelou. Práce v teoretické části nejprve stručně seznámila čtenáře s tím, co se skrývá za pojmem nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, s charakteristikou romského dítěte a mládeže s důrazem na možné rozdíly oproti dětem majority v oblastech volného času, výchovy a vzdělávání a také se situací sociálně vyloučené romské menšiny ve městě Cheb, kterým se snaží pomáhat řada místních sociálních služeb včetně tří nízkoprahových zařízení pro děti a mládež.

Samotný provedený kvalitativní výzkum v Nízkoprahovém zařízení Pohoda, který funguje již pátým rokem ve městě Cheb, potvrdil potřebnost a přínos této služby sociální prevence, a to nejen z pohledu sociálních pracovníků zde působících, ale hlavně z pohledu samotných klientů, romských dětí, které využívají její služby. Návštěvníci oceňují existenci tohoto místa, velmi si ho oblíbili a rádi a pravidelně se do něj vracejí. A to jednak díky možnosti trávit tu svůj volný čas a věnovat se oblíbeným aktivitám, ke kterým patří převážně tanec, jednak také díky možnosti pomoci se školní přípravou, buď to v podobě jednorázové výpomoci se školním zadáním či pomoci dlouhodobé, probíhající prostřednictvím doučování.

Romské děti, které do centra docházejí, vyrůstají ve většině případů v sociálně vyloučených místních lokalitách, které nejsou nejvhodnějším místem pro jejich podnětnou výchovu. U dětí, které jsou vychovávány v takovémto prostředí, se často vyskytují rizikové formy chování, užívání návykových látek, vandalismus, krádeže či záškoláctví. Nevidí pozitivní perspektivu ohledně jejich budoucího života a trpí frustrací z toho, že nemají stejné podmínky a život jako vrstevníci z běžné majoritní společnosti. Existence místa, kde mohou bezprizorní děti a mládež trávit smysluplně, vhodně a zdravě svůj volný čas, a to z vlastní vůle a z vlastního zájmu, přispívá nejen k prevenci sociálně-patologických jevů, ale zároveň i k jejich všestrannému pozitivnímu vývoji. Spolupráce klientů se zaměstnanci, založená na vytvoření přátelského a důvěrného vztahu, zároveň dětem pomáhá v jejich běžném životě s problémy, se kterými se potýkají, podporuje je v překonání potíží spojených s dětstvím a dospíváním a také kladně ovlivňuje jejich hodnoty a orientaci v životě. Zmapování situace v tomto zařízení slouží jako příklad dobré praxe při práci s romskými dětmi a zároveň poukazuje na důležitost a opodstatnění tohoto typu služby.

8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. 179 s. ISBN 80-7220-180-8
2. BALVÍN, J. a kol. *Romové a majorita: (k výchově zdravých vztahů mezi lidmi): Sborník ze 7. setkání Hnutí R ve Speciálních školách pro mentálně postižené v Kladně 13.-14. prosince 1996*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997. 139 s. ISBN 80-902149-7-5
3. BALVÍN, J. *Romové a sociální pedagogika. 18. setkání Hnutí R v Přerově a Levoči 7. – 9. června 2001*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2001. 197 s. ISBN 80-902461-4-1
4. BALVÍN, J. a kol. *Romové a volný čas. Sborník z 9. setkání Hnutí R v Brně*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997. 155 s. ISBN 80-902149-9
5. BALVÍN, J. a kol. *Romové a zvláštní školy. Sborník z 10. setkání Hnutí R v Ostravě*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997. 189 s. ISBN 80-902149-6-7
6. BALVÍN, J. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. 1. vyd. Praha: Radix, 2004. 207 s. ISBN 80-86031-48-9
7. BARTOŇOVÁ, M. ŠANDOR, J. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež. Úvod do problematiky*. 1. vyd. Bratislava: Nadácia mládeže Slovenska, 2005. 130 s. ISBN 80-969348-0-5
8. BEDNÁŘOVÁ, Z. PELECH, L. *Sociální práce na ulici*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2003. 99 s. ISBN 80-7239-148-8
9. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2
10. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Můžeme se domluvit. Šaj pes dovakeras*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 129 s. ISBN 80-244-0496-6
11. KLÍMA, P. *Kontaktní práce: Analogie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. Ostrava: Česká asociace streetwork, 2007. 360 s. ISBN 978-80-254-4001-8
12. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 287 s. ISBN 80-7178-549-0

13. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vyd., Praha: Portál, 2008. 380 s. ISBN 978-80-7367-502-8
14. NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v české společnosti. Jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 224 s. ISBN 80-7178-741-8
15. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme- jde to a jak*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. 143 s. ISBN 80-7178-410-9
16. SOVÁK, M. EDELSBERGER L. *Defektologický slovník*. 3. vyd. Jinočany: H&H, 2000. 418 s. ISBN 80-86022-76-5
17. STRAUSS, A. CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999. 196 s. ISBN 80-85834-60-X
18. ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 200 s. ISBN 80-7178-648-9
19. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 130 s. ISBN 80-902149-7-5

Další zdroje

1. *Analýza determinantů pracovní aktivity obyvatel sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených oblastí*. Praha: Median, 2015. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/vyzkum-bezna-zakladni-skola-dava-chudym-romskym-detem-dvojnásobnou-sanci-na-ziskani-prace>
2. *Analýza postojů a vzdělávacích potřeb romských dětí a mládeže*. Praha: GAC, 2007. Dostupné z: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_ROMSKOLY_analyza_vzdelavacich_potreb_romskych_deti_FINAL.pdf
3. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit v Karlovarském kraji*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2013. Dostupné z: http://www.kr-karlovarsky.cz/krajsky-urad/cinnosti/Documents/ANALYZA_FINAL_FINAL.pdf
4. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Počet obyvatel v obcích k 1.1.2014. Tab 3 Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2014. 30.04.2014*. [on-line]. [cit.

- 26.11.2014]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatele-v-obcich-k-112014-aco9yecp09>
5. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011 - Karlovarský kraj - analýza výsledků - 2011. Tab. 3.5.1 Obyvatelstvo podle pohlaví, věku a národnosti*. 30.9.2013. [on-line]. [cit. 26.11.2014]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ci/scitani-lidu-domu-a-bytu-2011-karlovarsky-kraj-analyza-vysledku-2011-17rc642aww>
 6. ČLOVĚK V TÍSNI. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro SŠ pedagogy*. Praha: Lidové noviny, 2002. Dostupné z http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/IKV1_komplet.pdf
 7. Děti Fitness. [on-line]. [cit. 15.3.2015]. Dostupné z: <http://www.detifitness.cz/>
 8. *Cheb. Dlouhodobý monitoring situace romských lokalit- české lokality*. Praha: GAC, 2009. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Cheb.pdf>
 9. *Individuální projektu města Chebu na změnu situace sociálně vyloučených obyvatel města, zejména obyvatel sídliště Zlatý vrch*. Vystaveno 11. 10. 2014. [on-line]. [cit. 11. 2. 2015] Dostupné z: <http://www.cheb.cz/nazev-projektu-individualni-projekt-mesta-chebu-na-zmenu-situace-socialne-vyloucenych-obyvatel-mesta-zejmena-obyvatel-sidliste-zlaty-vrch/ds-34356>
 10. *Katalog poskytovatelů sociálních služeb a navazujících služeb města Cheb 2014-2017*. Cheb: Sociální služby města Cheb, 2014. Dostupné z: http://socialnisluzby.cheb.eu/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200117&id_dokumenty=1029
 11. *Komunitní plán rozvoje sociálních služeb a navazujících služeb města Cheb 2014-2017*. Cheb: Sociální služby města Cheb, 2014. Dostupné z: http://www.cheb.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=5091&id_dokumenty=950822
 12. *Manuál vzdělávacího programu rozvoje funkční gramotnosti romské mládeže*. Ostrava: Moravskoslezský kraj, 2008. Dostupné z: https://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/assets/eu/eu_akt09_p02.pdf
 13. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita. 2007. Dostupné z: http://projekty.osu.cz/metakor/dok/met_prirucka_tsp.pdf

14. *Neposílejte romské děti do zvláštních škol, vzkazuje Evropská komise.* Vystaveno 17. 3. 2015. [on-line]. [cit. 20. 3. 2015] Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/305079-neposilejte-romske-deti-do-zvlastnich-skol-vzkazuje-evropska-komise/>
15. *Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež „Pohoda“.* [on-line]. [cit. 10. 10. 2014]. Dostupné z: <http://www.szss-cheb.cz/index.php/sprava-zdravotnich-socialnich-sluzeb-cheb-sluzby/nizkoprahove-zarizeni-pohoda-cheb>
16. *Nový nízkoprahový klub Respekt.* Vystaveno 8.5.2013. [on-line]. [cit. 10. 10. 2014] Dostupné z: <http://www.mpcheb.cz/novy-nizkoprahovy-klub-respekt/d-1068>
17. *Nulté ročníky škol se otevřou všem dětem, je o ně čím dál větší zájem.* Vystaveno 27. 3. 2014. [on-line]. [cit. 20. 3. 2015] Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/pripravne-tridy-pripravky-zakladni-skola-budou-pro-vsechny-deti-phb-/domaci.aspx?c=A140324_212042_domaci_jj
18. PAPE, I. *Jak pracovat s romskými žáky. Příručka pro učitele a asistenty pedagogů.* Praha: Slovo 21, 2007. Dostupné z: http://internetovekluby.cz/LinkClick.aspx?link=prirucka_jak_pracovat_s_romskymi_zaky_text_web.pdf&tabid=157
19. *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM).* Praha: Česká asociace streetwork, o.s., 2008. Dostupné z: http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202
20. *Prováděcí Vyhláška č. 505/ 2006 Sb. k zákonu č. 108/ 2006 Sb., o sociálních službách.* MPSV, 2006. [cit. 20. 11. 2014]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/11911/vyhlaska_505-2006.pdf
21. *Průzkum: Výrazně nejhorší vztah mají občané k Romům.* Vystaveno 6. 3. 2015. [on-line]. [cit. 17. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/publicistika/analyzy/pruzkum-proti-lonsku-klesly-sympatie-cechu-vuci-arabum-a-zidum>
22. *Registr poskytovatelů sociálních služeb.* [cit. 30. 12. 2014]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1419940413617_2
23. *Specifika komunikace s Romy s ohledem na prostředí knihoven.* In: *Knihovny současnosti 2013.* Ostrava: Sdružení knihoven ČR, 2013. Dostupné z: <http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/ks2013/Sbornik2013.pdf>

24. *Stanovy České asociace streetwork, o.s.* Praha: Česká asociace streetwork, o.s. 2009. Dostupné z: http://www.streetwork.cz/images/download/Stanovy_CAS_090920.pdf
25. *Strategický plán lokálního partnerství města Cheb pro období 2013-2015.* Cheb: Agentura pro sociální začleňování, 2013. Dostupné z: http://www.cheb.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=5091&id=944732&n=strategicky-plan-lokalniho-partnerstvi-cheb-na-roky-2013-2016&query=Strategick%C3%BD+pl%C3%A1n
26. *Strategický plán lokálního partnerství města Cheb pro roky 2010-2012.* Cheb: Agentura pro sociální začleňování, 2010. Dostupné z: http://www.cheb.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=5091&id_dokumenty=931990
27. *Strategie romské integrace do roku 2020.* Praha: Úřad vlády České republiky, 2015. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-schvalila-strategii-romske-integrace-do-roku-2020-126945/>
28. *Šéf Amentsty na vlastní oči: Romské děti jsou diskriminovány.* Vystaveno 23. 4. 2015. [on-line]. [cit. 24. 4. 2015] Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/308771-sef-amnesty-na-vlastni-oci-romske-deti-jsou-diskriminovany/>
29. *Týden nízkoprahových klubů opět v září.* Vystaveno 16. 9. 2014. [on-line]. [cit. 12. 11. 2014] Dostupné z: http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=4268
30. *Útočiště o.p.s.* [on-line]. [cit. 10. 10. 2014]. Dostupné z: <http://www.utociste-cheb.cz/>
31. *Vláda schválila Strategii romské integrace na roky 2015 až 2020.* Vystaveno 23. 02. 2015. [on-line]. [cit. 1. 4. 2015]. <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-schvalila-strategii-romske-integrace-do-roku-2020-126945/>
32. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže.* Praha: MŠMT, 2002. Dostupné z: www.msmt.cz/uploads/soubory/prevence/olnycas.pdf
33. *Východiska strategie boje proti sociálnímu vyloučení.* Praha: GAC, 2010. Dostupné z: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_Strategie_soc_vylouceni.pdf

34. *Výroční zpráva 2013*. Praha: Česká asociace streetwork, o.s. 2014. Dostupné z: <http://www.streetwork.cz/images/download/vz-cas-2013.pdf>
35. *Vzdělanostní dráhy a vzdělanostní šance romských žákyň a žáků základních škol v okolí vyloučených romských lokalit*. Praha: GAC, 2009. Dostupné z: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_Vzdelanostni_drahy_a_sance_romskych_deti.pdf
36. Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. MPSV. 2006. [cit. 13. 11. 2014]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf
37. *Zpráva o stavu romské menšiny: Roste počet sociálně vyloučených lokalit i nezaměstnanost mladých Romů*. Vystaveno 27. 11. 2013. [on-line]. [cit. 1. 4. 2015]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/26254>
38. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice na rok 2013*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-2013.pdf>
39. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2010. Zpráva o situaci romské menšiny v krajích za rok 2010*. Praha: Vláda ČR, 2011. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-ceske-republice-za-rok-2010-88326/>

9. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Rozhovory s klienty

Příloha 2: Rozhovory se zaměstnanci

Příloha 3: Pravidla a práva klientů NZDM Pohoda

PŘÍLOHA 1: ROZHOVORY S KLIENTY

Rozhovor s respondentem č. 1: *Klient zařízení 1 (KZ 1)*

1. Jak dlouho navštěvuješ tento klub?

„Já sem chodím asi dva roky s přestávkama.“

2. Kde si se o klubu dozvěděl/a?

„Já sem to věděl od bratrance.“

3. Jak často sem chodíš a kolik času tady přibližně trávíš?

„Ted' už furt, každej den a jsem tu ty dvě hodiny, furt, dokud nemusím jít.“

4. Co tě přimělo navštěvovat klub? Z jakého důvodu sem chodíš?

„Se mi tady líbí, chci tu trávit čas. Co bych jinak dělal, nemám co.“

5. Kde a jak jinak trávíš svůj volný čas?

„Vzpírám. Jsem venku s kamarádem. Jsem u něj doma, u mě doma.“

6. Jak se ti tady v klubu líbí? Co tě tu baví, čím tu nejvíce trávíš čas?

„Jo, dobře. Jdu chvíli na počítač, pak hraju stolní fotbal nebo kostky a jiný hry, co tu jsou.“

7. Je naopak něco, co se ti tady na klubu nelíbí, co by si tu rád změnil/a, co ti tu chybí?

„Co bych tady chtěl změnit? Aby se tady netancovalo každej den, to mě nebaví. Místo toho bysme tam třeba mohli cvičit capoeiru a takový věci. A mohli by sem dát X- box 360.“

8. Ví tví kamarádi, známí, příbuzní, že sem chodíš? Řekl/a si o tom někomu?

„Jo, to ví i moje máma. Máma to ví od šesti, když jsem tady začal chodit a až doted'ka. Já jsem ji přinesl ten papír a ona říkala, proč to musím podepisovat, když s tebou můžu normálně mluvit. Řekl sem to i Vlastovi a on sem ted' chodí se mnou, i bráchu sem sem přivedl.“

9. Jak jsi spokojený/á s pracovníci klubu? A jak s ostatními dětmi, které sem s tebou chodí, vycházíte spolu?

„Jo sem. Můžu jim všechno říct, když něco potřebuju nebo nevím, poradí mi vždycky. Taký je zajímavý, to co dělám, víš, jako...Ukazuju jim, co už umím ve vzpírání, říkaly, že přijdou na soutěž, až budu mít.“

„Nechci, aby sem chodil Alex s Dominikem. On dělal box a venku na nás machrujou, vytahujou nůž a chtěj se prát.“

10. Pomáhají ti tvé návštěvy klubu s nějakým problémem, potřebou nebo starostí, kterou máš?

„Jo, furt. Když něco potřebuju, řeknu a pomůžou. Třeba mi minule zkontrolovaly úkol nebo sem potřeboval do školy na hudebku písničku, tak mi ji pomohly dát na flashku, půjčily mi ji, já totiž žádnou nemám víš. Pomáhají mi. Vyřešit s klukama, když se hádáme, když je mezi náma něco no.“

11. Proč si myslíš, že tento klub existuje a že je dobré, abys tu trávil svůj volný čas?

„Pro děti, kdyby...prostě, aby se zabavily, doma, aby nebyly doma furt, seděly u počítače a hrály hry a takový blbosti. To je lepší, než být furt doma, sedět, jíst a koukat a lítat někde venku. To je tady lepší než venku.“

12. Víš ještě o nějakém podobném klubu a navštěvoval/a si ho případně?

„Nechodim. Nevim, že tu náky jiný sou.“

Rozhovor s respondentem č. 2: Klient zařízení 2 (KZ 2)

1. Jak dlouho navštěvuješ tento klub?

„Když sem se sem přestěhoval tak semka chodím měsíc a asi týden.“

2. Kde si se o klubu dozvěděl/a?

„Já sem se zeptal kamaráda a on mě pak semka vzal.“

3. Jak často sem chodíš a kolik času tady přibližně trávíš?

„Sem tu každý den. Skoro pořád dvě hodiny a dýl, jak se otevře a jak už musím jít.“

4. Co tě přimělo navštěvovat klub? Z jakého důvodu sem chodíš?

„Než bych měl lítat venku, tak sem půjdu do toho klubu a můžu tady být na počítači nebo hrát ty různé hry.“

5. Kde a jak jinak trávíš svůj volný čas?

„Sem hodně venku s klukama nebo za nimi chodím do města. Taky chodím na vzpírání na Lokomotivu k panu Vrbkovi.“

6. Jak se ti tady v klubu líbí? Co tě tu baví, čím tu nejvíce trávíš čas?

„Mně se tady líbí. Hraju hodně stolní fotbal a nebo sem na počítači.“

7. Je naopak něco, co se ti tady na klubu nelíbí, co by si tu rád změnil/a, co ti tu chybí?

„Hrát víc hry, všichni dohromady. Mohli bysme udělat nákej turnaj ve fotbale nebo hrát Člověče nezlob se, takový to velký na zem.“

8. Ví tví kamarádi, známí, příbuzní, že sem chodíš? Řekl/a si o tom někomu?

„Já to vždycky říkám mojí mámě, že semka du a pak du hned domů, ona na mě čeká, protože ví, do kolika tady sem. Chci semka přivést bráchu, kterýmu je sedm, teď mu bude osm. A právě já jsem ho chtěl dát tady na doučování na matiku, protože jemu to nejde na matiku.“

9. Jak jsi spokojený/á s pracovníci klubu? A jak s ostatními dětmi, které sem s tebou chodí, vycházíte spolu?

„Jo, dobrý. Mně se líbí, že nejsou takoví, že jen sedí a koukaj, ale mně se líbí, že s náma hrajou, jaký hry chceme. Když potřebujeme pomoc, tak nám pomůžou.“

„Jo, akorát s Alexem a Dominikem, protože oni moc provokujou. Jsou zlí s nima se to nedá.“

10. Pomáhají ti tvé návštěvy klubu s nějakým problémem, potřebou nebo starostí, kterou máš?

„Chodím semka na doučování, každéj pátek a teď taky v pondělí. Chci se zlepšit ve škole, v matice, češtině, z angličtiny mi vychází trojka, to já nechci. Tak mi tu pomáháš, abych měl ty dvojky, jedničky, trojku nechci.“

11. Proč si myslíš, že tento klub existuje a že je dobré, abys tu trávil svůj volný čas?

„Já si myslím, že tady to je dobrý, než aby ty malý děti začaly kouřit a takhle. Radši semka chodíme, než aby sme byli celej den venku v zimě a začali jsme kouřit a takhle a ty další věci.“

12. Víš ještě o nějakém podobném klubu a navštěvoval/a si ho případně?

„Jo já sem chodil, v Oloví měli takový klub, to byl Člověk v tísni, to bylo něco takovýho podobnýho.“

Rozhovor s respondentem č. 3: Klient zařízení 3 (KZ 3)

1. Jak dlouho navštěvuješ tento klub?

„Už asi....spíš od mojí první třídy, to už tady znám. Takže pět let.“

2. Kde si se o klubu dozvěděl/a?

„Mně to řekla paní učitelka. Mně to řekla paní učitelka, já sem se sem chodil doučovat. Potom sem vzal ségru, protože byla vždycky úplně znuděná doma.“

3. Jak často sem chodíš a kolik času tady přibližně trávíš?

„No tak skoro každéj den. Jsem tady někdy celý ty dvě hodiny a někdy jen půlku.“

4. Co tě přimělo navštěvovat klub? Z jakého důvodu sem chodíš?

„Jsou to kamarádi. Aspoň se.... Jako když jdu ven, tak nevím, co mám dělat a tady si můžu sednout a popovídat si.“

5. Kde a jak jinak trávíš svůj volný čas?

„Tak asi si užívám venku. Když je sluníčko, tak je to nejlepší asi venku. Chodím hrát fotbal, florbal, basket, vybiku, skáču přes švihadlo. Na kroužky nechodím, my to tak nějak moc ne to...u nás se tohle tak nebere.“

6. Jak se ti tady v klubu líbí? Co tě tu baví, čím tu nejvíce trávíš čas?

„Jo, akorát tady ty menší změny, když nám teď ty věci ukradly, tak snad tyhle budou funkční taky. Nejvíc mě tu baví asi to tancování, různé hry, fotbal, s klukama karty, na počítač moc nechodím, jen občas.“

7. Je naopak něco, co se ti tady na klubu nelíbí, co by si tu rád změnil/a, co ti tu chybí?

„Skoro nic tady nechybí. Možná nějaký sedačky nebo něco na cvičení, nákou tělocvičnu bych bral, ale to si dělám srandu, to by tu nešlo.“

8. Ví tví kamarádi, známí, příbuzní, že sem chodíš? Řekl/a si o tom někomu?

„Hodně lidí to ví, hodně lidí. Přivedl sem sem půlku rodiny, půlku kamarádů.“

9. Jak jsi spokojený/á s pracovníci klubu? A jak s ostatními dětmi, které sem s tebou chodí, vycházíte spolu?

„No tak asi nejvíc s Luckou, s tou si nejvíc rozumím. Asi mi vždycky pomůžou, ale já spíš chodím za Luckou, když je něco.“

„Když byly mezi náma problémy, tak to vždycky vyřešila Lucka. Jsou tu mí kamarádi, jsem s nima i venku, chodíme spolu ven. Já je hodně znám.“

10. Pomáhají ti tvé návštěvy klubu s nějakým problémem, potřebou nebo starostí, kterou máš?

„Jo určitě s čímkoliv. Vždycky se ozvu, když něco mám. Ted' zrovna nic nemám, ale už sem měl a Lucka mi pomohla. Ale že tady můžu být, nemám co jinýho dělat.“

11. Proč si myslíš, že tento klub existuje a že je dobré, abys tu trávil svůj volný čas?

„Aby sme se nepoflakovali venku a nedělali blbosti a tak, třeba někde rozbili výlohu nebo něco ukradli. Tak jsme místo toho tady, zabavíme se tu líp.“

12. Víš ještě o nějakém podobném klubu a navštěvoval/a si ho případně?

„Ne, chodím jenom sem. Ale je tu ještě náky. Z Útočiště za náma chodí nebo my tam.“

Rozhovor s respondentem č. 4: Klient zařízení 4 (KZ 4)

1. Jak dlouho navštěvuješ tento klub?

„Tři až dva roky. Mně bylo asi šest, když sem tu byla.“

2. Kde si se o klubu dozvěděl/a?

„Brácha mě sem přivedl, abych nebyla pořád doma. On sem chodil už před tím.“

3. Jak často sem chodíš a kolik času tady přibližně trávíš?

„Pořád. No teda asi ne. Ted' sem byla nemocná, tak sem tu nebyla. Ale chodím sem každé týden, někdy i každý den. Když mám školu do dvou, tak sem přijdu později, musím ještě domů, pak jsem tu s holkama, až než končíme.“

4. Co tě přimělo navštěvovat klub? Z jakého důvodu sem chodíš?

„Já se doma nudím, tak chodím sem.“

5. Kde a jak jinak trávíš svůj volný čas?

„Když je třeba pátek a třeba když sem nepujdu, tak pujdu s kamarádama do bazénu. A budu ted' chodit na vybiku.“

6. Jak se ti tady v klubu líbí? Co tě tu baví, čím tu nejvíce trávíš čas?

„Mně se líbí tady všechno. Hlavně, že tancuju, to mě baví nejvíc. Taky že půjdem zase na soutěž. Nebo když jdem ven, do muzea a tak, do parku hrát hry a tak. Těším se na maškarní a na výlet v létě.“

7. Je naopak něco, co se ti tady na klubu nelíbí, co by si tu rád změnil/a, co ti tu chybí?

„Ty počítače, kdyby to neukradli. Já tu mám všechno, je toho tady hodně a Lucka a tak vždycky něco vymyslí, co můžem dělat.“

8. Ví tví kamarádi, známí, příbuzní, že sem chodíš? Řekl/a si o tom někomu?

„Jo doma to ví, máma mě sem posílá s bráchou. A sem tu s kamarádkama, nějaké sem přišly kvůli mně.“

9. Jak jsi spokojený/á s pracovníci klubu? A jak s ostatními dětmi, které sem s tebou chodí, vycházíte spolu?

„Lucka je nejlepší, ty všechno říkám. Taky Hanka, protože s náma tancuje. Mám je ráda, jsou na nás hodný.“

„Jo mám je ráda, mám tu kamarádky.“

10. Pomáhají ti tvé návštěvy klubu s nějakým problémem, potřebou nebo starostí, kterou máš?

„To nevím. Jo, asi jo. Ted' nevím. Nemám, kam chodit, tak du sem a o vikendu někdy taky, někdy můžem být i tady. Máme tu občas něco i v sobotu a neděli, ted' tady půjdu na maškarní a pak do Sparu na strašidla. Někdy potřebuju doučovat, číst nebo počítat, tak poprosim a můžu jít na doučování.“

11. Proč si myslíš, že tento klub existuje a že je dobré, abys tu trávil svůj volný čas?

„Aby sme nedělali hlouposti a tak. Aby sme měli kde být, když nejsme ve škole nebo doma.“

12. Víš ještě o nějakém podobném klubu a navštěvoval/a si ho případně?

„Jo, chodila jsem tam, jak je hrad.“

Rozhovor s respondentem č. 5: Klient zařízení 5 (KZ 5)

1. Jak dlouho navštěvuješ tento klub?

„Dva měsíce...teda dva roky.“

2. Kde si se o klubu dozvěděl/a?

„Asi v Útočišti, tam jsem chodil před tím, ale to bylo daleko, tak mi řekli, že můžu chodit sem.“

3. Jak často sem chodíš a kolik času tady přibližně trávíš?

„Asi každý den. Ted' jsem tu nemoh být, musel jsem být doma, ani do školy sem nechodil. Ale jinak jsem tu vždy ve dvě.“

4. Co tě přimělo navštěvovat klub? Z jakého důvodu sem chodíš?

„Abych se nák zabavil, co doma. Tady je to fajn. Nenudim se tu a můžu tu dělat různé věci.“

5. Kde a jak jinak trávíš svůj volný čas?

„Tak různě, chodím na házenou, florbal, fotbal. Doma jsem nebo s kamarády si hrajeme venku.“

6. Jak se ti tady v klubu líbí? Co tě tu baví, čím tu nejvíce trávíš čas?

„Všechno. Hraju hry, všelijaký. Dostihy a sázky mám nejradši a karty. Někdy jsem na počítači, kde jsou hry a písničky, tam mě to ale nebaví. Taky tancuju kvůli soutěži, jak jsme byli minule.“

7. Je naopak něco, co se ti tady na klubu nelíbí, co by si tu rád změnil/a, co ti tu chybí?

„Asi ne. Možná chodit víc ven, když je hezky. Klidně koupit náký další hry. Nebo i zvíře by šlo, ale asi bych se o něj moc nestaral.“

8. Ví tví kamarádi, známí, příbuzní, že sem chodíš? Řekl/a si o tom někomu?

„Jo ví to doma i kamarádi, Leonka se Sárrou sem chodí ted' taky.“

9. Jak jsi spokojený/á s pracovníci klubu? A jak s ostatními dětmi, které sem s tebou chodí, vycházíte spolu?

„Jde to no, jde to. Ale né, sou v pohodě.“

„Někdo je fajn, s někým se nebavím. My si to vždycky vyříkáme venku, tam se hádáme.“

10. Pomáhají ti tvé návštěvy klubu s nějakým problémem, potřebou nebo starostí, kterou máš?

„To já nevím...když mám špatnou známku, z matiky a češtiny, tak se to tu naučím nebo nějaký úkol si tu dělám.“

11. Proč si myslíš, že tento klub existuje a že je dobré, abys tu trávil svůj volný čas?

„No je to výborný, že sem můžu chodit...tak abychom sem mohly chodit a dělat, co chceme a máme rádi.“

12. Víš ještě o nějakém podobném klubu a navštěvoval/a si ho případně?

„Jo, chodil jsem ke hradu.“

Rozhovor s respondentem č. 6: Klient zařízení 6 (KZ 6)

1. Jak dlouho navštěvuješ tento klub?

„Chodil sem brácha a pak sem mohla já, jak sem měla šest, tak sem začala chodit s nim. Já nevím přesně kolik, víc jak rok.“

2. Kde si se o klubu dozvěděl/a?

„Brácha o tom věděl, tak sem chodím s nim.“

3. Jak často sem chodíš a kolik času tady přibližně trávíš?

„Každý den sem tady, když teda nejsem pryč a tak. Někdy sem nemocná, to sem pak nechodím dýl. Sem tu stejně jako brácha, s ním chodím a babička nám řekne do kolika. Sem tu do čtyř nebo do pěti, jak tu můžu bejt.“

4. Co tě přimělo navštěvovat klub? Z jakého důvodu sem chodíš?

„Protože se mi tady líbí.“

5. Kde a jak jinak trávíš svůj volný čas?

„Když nejsem tady, tak mám házenou nebo do bazénu ráda chodím. Babička mě pořád někam bere.“

6. Jak se ti tady v klubu líbí? Co tě tu baví, čím tu nejvíce trávíš čas?

„Hlavně hry, Dostihy, pexeso, Člověče, prší. Kreslím si, vybarvuju, s Luckou něco vyrábíme tady sem a nebo si to vezmu domů. Pak taky tancujem podle počítače, tam je jak, já to opakuju. A trénujeme na soutěž, ale to ty víš.“

7. Je naopak něco, co se ti tady na klubu nelíbí, co by si tu rád změnil/a, co ti tu chybí?

„Kluci, co sem občas chodí. jsou zlí, tak kdyby sem nechodili.“

8. Ví tví kamarádi, známí, příbuzní, že sem chodíš? Řekl/a si o tom někomu?

„Babička ví, že sem chodím. Volá i Lucce, že přijdeme a do kolika tu budem. Když jsme nemocní a nemůžem, vždycky to řekne. I v kolik máme přijít dom. Když chcem být ještě venku, tak do kdy nám taky řekne.“

9. Jak jsi spokojený/á s pracovníci klubu? A jak s ostatními dětmi, které sem s tebou chodí, vycházíte spolu?

„Dobře, jsou fajn. Můžu jim říkat jménem a jsou jako mé kamarádky.“

„Hádáme se a pereme, ale ne tedy, venku, někdy jenom tady, ale to nemůžem. Ale je to dobrý. Mám je tu ráda. Holky jsou fajn, chodí se mnou do školy, se známe spolu.“

10. Pomáhají ti tvé návštěvy klubu s nějakým problémem, potřebou nebo starostí, kterou máš?

„Že tu sem a dělám věci, co mě baví, jinde nemůžu. Někdy tu počítám nebo čtu knížku, abych se to naučila.“

11. Proč si myslíš, že tento klub existuje a že je dobré, abys tu trávil svůj volný čas?

„Pro nás, abych se nenudila venku nebo doma, tady je to lepší, baví mě to tu.“

12. Víš ještě o nějakém podobném klubu a navštěvoval/a si ho případně?

„Jo, jo, u hradu je jedno...Útočistě.“

Rozhovor s respondentem č. 7: Klient zařízení 7 (KZ 7)

1. Jak dlouho navštěvuješ tento klub?

„Já nevím, půl roku, šest měsíců.“

2. Kde si se o klubu dozvěděl/a?

„Mně o tom řekl ten...Olík.“

3. Jak často sem chodíš a kolik času tady přibližně trávíš?

„Každý týden, každý den, skoro každý den s přestávkama.“

4. Co tě přimělo navštěvovat klub? Z jakého důvodu sem chodíš?

„Líbí se mi tady a nemám kam jinač chodit, když nemám co dělat.“

5. Kde a jak jinak trávíš svůj volný čas?

„Sem doma. Sem venku. Běhám venku s Olíkem. Chodím na cvičení s hudbou.“

6. Jak se ti tady v klubu líbí? Co tě tu baví, čím tu nejvíce trávíš čas?

„Baví mě, když tu něco vytváříme. Třeba výzdobu do klubu, kreslíme na nástěnku, vybarvujeme, stříháme. Ráda dělám věci pro maminku, má z toho radost. Teď budeme na Velikonoce dělat vajíčka, slepičky a no...na to se těším.“

7. Je naopak něco, co se ti tady na klubu nelíbí, co by si tu rád změnil/a, co ti tu chybí?

„Chtěla bych kytaru nebo klávesy, nákej hudební nástroj, abychom si třeba mohli zahrát a tak, klidně zpívat u toho.“

8. Ví tví kamarádi, známí, příbuzní, že sem chodíš? Řekl/a si o tom někomu?

„Jo ví to všichni. Kamarádům jsem to řekla a Kristián sem teď jde někdy se mnou.“

9. Jak jsi spokojený/á s pracovníci klubu? A jak s ostatními dětmi, které sem s tebou chodí, vycházíte spolu?

„Jo dobrý.“

„Jsou super, nejlepší je, když je nás tu míň a ty, co znám.“

10. Pomáhají ti tvé návštěvy klubu s nějakým problémem, potřebou nebo starostí, kterou máš?

„Já nevím, nic nemám...“

11. Proč si myslíš, že tento klub existuje a že je dobré, abys tu trávil svůj volný čas?

„Aby si děti hrály ne? Je to dobrý, že to tady je.“

12. Víš ještě o nějakém podobném klubu a navštěvoval/a si ho případně?

„Já sem začala chodit jenom sem.“

PŘÍLOHA 2: ROZHOVORY SE ZAMĚSTNANCI

Rozhovor s respondentem č. 8: Zaměstnanec klubu 1 (ZK 1)

- 1. Které vaše služby romské děti nejvíce využívají? Co je tu baví a čemu se věnují?**

„Převážně jsou to všelijaké volnočasové aktivity, které nabízíme a také využívají možnost doučování. Z volnočasových aktivit je nejvíce baví jednak stolní hry, ale také hry pohybové. Věnují se také hodně tanci a přípravě na taneční soutěže. Oblíbené jsou i nich také všelijaké výlety, které podnikáme nebo jednorázové akce.“

- 2. Co shledáváte jako hlavní důvody toho, že sem romské děti chodí? Proč myslíte, že tu tráví svůj volný čas?**

„Většina těchto dětí nemá jinou možnost, kde by mohly svůj volný čas trávit. Rodiče jim žádné kroužky či jiné aktivity nezaplatí, proto jsou děti rády, že mohou být u nás, kde se jim někdo věnuje.“

- 3. Proč podle Vás navštěvují klub převážně děti romského původu?**

„Převážně asi již z uvedených důvodů. Nemají jinou možnost, kde být. Většina dětí romského původu se jen tak potuluje po ulicích či obchodech a nemají kam jít, proto jsme rádi, že dochází k nám do zařízení.“

- 4. Jaká je Vaše zkušenost s prací s romskými dětmi? Jak probíhá a vypadá Vaše spolupráce s nimi?**

„Mám samé pozitivní zkušenosti. Za tři roky mé spolupráce s nimi jsem poznala, že jsou tyto děti vděčné za zájem a podporu z mé strany. Povahově jsou trochu jiné a na to je třeba brát zřetel, bývají více živé a temperamentní. Zároveň pochází z odlišného prostředí, jsou jinak vychovávány a na to si musí člověk zvyknout, naučit se jak s nimi jednat a jak k nim přistupovat.“

- 5. Jaký vztah mezi sebou navzájem mají klienti zařízení? Vycházejí spolu nebo se setkávají i s neshodami?**

„Klienti, kteří k nám docházejí mají ve většině případů příbuzenské vztahy nebo se jinak znají, patří do jedné party a tráví spolu hodně času. Myslím si, že spolu velmi

dobře vychází. Samozřejmě se stane, že dojde k neshodám, které se ale většinou velice rychle vyřeší, někdy i s naší pomocí."

6. S jakými problémy a potřebami se u romských dětí setkáváte a jak jim je pomáháte řešit?

„Největším problémem u těchto dětí je učení, problémy se známkami. Většina z nich nemá ani základní znalosti a ve vyšších třídách se potýkají s velkými problémy s prospěchem. Zajišťujeme jim proto možnost doučování a to jak pravidelného či jednorázového v podobě pomoci s domácím úkolem či jinou záležitostí."

7. Proč je podle Vás dobré, aby romské děti zařízení navštěvovaly? V čem pro ně vidíte hlavní přínos?

„Dáváme jim možnost, aby mohly trávit smysluplným způsobem volný čas a věnovaly se činnostem, které jim pomáhají ve vzdělávání a rozvíjení osobnosti, včetně získávání hygienických návyků či slušného chování"

Rozhovor s respondentem č. 9: Zaměstnanec klubu 2 (ZK 2)

1. Které vaše služby romské děti nejvíce využívají? Co je tu baví a čemu se věnují?

„Děti mají v oblibě hlavně stolní hry, které s nimi hrajeme. Ty mladší se také rády podílejí na různých tvůrčích činnostech především výtvarně zaměřených. Nebo také pobyt venku při hezkém počasí, chodíme s nimi na procházku, do parku, na hřiště, hrajeme hry, ale i navštěvujeme různá místa a akce. Nejčastěji využívají počítače. Nejvíce je baví hraní her na počítači."

2. Co shledáváte jako hlavní důvody toho, že sem romské děti chodí? Proč myslíte, že tu tráví svůj volný čas?

„Mají pocit, že někam patří a někde je mají rádi. Taký myslím, že je zde baví tanec, který provozují."

3. Proč podle Vás navštěvují klub převážně děti romského původu?

„Informace o činnosti a existenci klubu se mezi touto komunitou rychle šíří, takže sem pak společně chodí děti, které se spolu kamarádí. Stává se z toho jejich klub, jejich místo. Málo kdy tu pak vidíte nové děti z jiného prostředí. Navíc vše je tady zadarmo, a to myslím bude taky hrát důležitou roli. Jinde si za podobné věci musí platit a na to nemají finance, tady ne.“

4. Jaká je Vaše zkušenost s prací s romskými dětmi? Jak probíhá a vypadá Vaše spolupráce s nimi?

„Je nejdůležitější si u dětí získat důvěru, ukázat jim, že jste jejich přítel a že o ně máte zájem. Potom je spolupráce s nimi naprosto bezproblémová.“

5. Jaký vztah mezi sebou navzájem mají klienti zařízení? Vycházejí spolu nebo se setkávají i s neshodami?

„Děti mají víceméně mezi sebou dobrý vztah a navíc se tu spolu navzájem všichni kamarádí. Ale neshody také řešíme, k tomu ale máme vytvořená pravidla, která musí dodržovat, když je poruší, tak ví, že se to bude muset řešit. Přijde mi proto, že si to nechávají mimo klub, tady to, až na občasné hádky a někdy i malé potyčky, je bezproblémové.“

6. S jakými problémy a potřebami se u romských dětí setkáváte a jak jim je pomáháte řešit?

„Kompetence pro řešení problémů jsou v nízkoprahových zařízeních podle mě značně omezené. Hlavně jde asi o to, aby měly děti kde být a co dělat, to je u nich značný problém. Neví, co s volným časem a proto ho tráví venku i v zimě a uchylují se ke kouření, alkoholu, krádežím a jiným nevhodným činnostem. Myslím, že jim pomáhá sám o sobě už jen ten čas, kdy tady jsou.“

7. Proč je podle Vás dobré, aby romské děti zařízení navštěvovaly? V čem pro ně vidíte hlavní přínos?

„Snažíme se je naučit slušnému chování, komunikaci, dát jim něco do života, ukázat jim i jiný pohled a názory na svět, než na jaké jsou zvyklé. V tom omezeném čase, který tady tráví je vlastně svým způsobem vychováváme a učíme je.“

Rozhovor s respondentem č. 10: Zaměstnanec klubu 3 (ZK 3)

1. Které vaše služby romské děti nejvíce využívají? Co je tu baví a čemu se věnují?

„Nejvíce je baví tanec. Připravují se na taneční soutěže. Dále je baví různé hry jako stolní fotbal, karty, Člověče nezlob se, Dostihy a Sázky, Město, Jméno... a jiné hry, které tu máme.“

2. Co shledáváte jako hlavní důvody toho, že sem romské děti chodí? Proč myslíte, že tu tráví svůj volný čas?

„Hlavním důvodem bude tanec. Je známo, že Romové rádi tančí a kde jinde mají děti pro to určenou klubovnu vybavenou zrcadlem, taneční podlahou, počítači, repráky a tak dále. A hodně dětí bydlí nedaleko, mají to kousek, tak sem chodí, aby měly kde být. Myslím, že nemají co jiného dělat ve svém volném čase, na kroužky nechodí, učení se věnovat jako každé jiné dítě nechtějí, tak jsou tady. Tady mají spoustu možností, co dělat.“

3. Proč podle Vás navštěvují klub převážně děti romského původu?

„Klub je pro ně zdarma a to pro ně bude asi důležité. Věci, které tady dělají a které tady mají, nebývají většinou zadarmo. Takovéto věci jinde něco stojí, a to jim jejich rodiče neumožní.“

4. Jaká je Vaše zkušenost s prací s romskými dětmi? Jak probíhá a vypadá Vaše spolupráce s nimi?

„Jsou bezvadné, bezprostřední, talentované. Mají vlastní hlavu a vlastní rozum. Rozhodně jsou vyzrálejší, chovají se na jejich věk hodně dospěle. Ráda s nimi pracuji. Mám vždycky radost za sebe i za ně, když se nám podaří vyhrát nějakou soutěž, převážně v tancování. Děti se vážně snaží a tohle je pro ně odměna, dostanou uznání, které si zaslouží. Problém je však se získáváním peněz a hledáním sponzorů, protože na většinu věcí rozpočet nestačí. Když se nám pak podaří sehnat peníze a jedeme třeba na nějaký výlet, je to příjemný pocit, vidět tu radost a vděčnost. Radují se ze všeho, všechno prožívají a do všeho jsou na plno s velkou energií.“

5. Jaký vztah mezi sebou navzájem mají klienti zařízení? Vycházejí spolu nebo se setkávají i s neshodami?

„Většinou spolu vycházejí v dobrém, ale tak samozřejmě jsou hodně temperamentní a emocionální takže se dokážou mezi sebou pěkně pohádat a zanádat si, ale za chvíli je mezi nimi všechno zase v pořádku, navíc to vždy vyřešíme bez nějakých vážnějších problémů.“

6. S jakými problémy a potřebami se u romských dětí setkáváte a jak jim je pomáháte řešit?

„Děti s námi příliš své problémy neřeší. Ty menší ještě žádné nemají nebo si je neuvědomují a ti starší už se zase příliš nesvěřují, mají tu od toho kamarády. Potřebují místo, kam by mohly chodit, bavit se a cítit se dobře a to jim snad poskytujeme. Samozřejmě když něco potřebují, jsme tu pro ně. Hlavně chtějí většinou jednorázovou pomoc s něčím, co se zrovna vyskytne. Jsou to převážně věci ohledně školy, zjištění nějaké informace, zkontrolování úkolu nebo i delší doučování, o to je u dětí velký zájem.“

7. Proč je podle Vás dobré, aby romské děti zařízení navštěvovaly? V čem pro ně vidíte hlavní přínos?

„Aby se tu mohly věnovat tomu, co je baví a co jinde dělat nemůžou, k čemu nemají podmínky. Netoulají se po ulicích, kde je dnes spousta nepěkných lákadel jako je alkohol, drogy a podobně. Od tohoto je chráníme a také odrážujeme, ukazujeme jim jiné možnosti a myslím, že to funguje.“

PŘÍLOHA 3: PRAVIDLA A PRÁVA KLIENTŮ NZDM POHODA

Pravidla NZDM Pohoda

1. Při příchodu a odchodu zdravíme. Při odchodu řekneme pracovníkovi, že odcházíme.
2. Bundy si odkládáme na věšáky.
3. Zbytečně nekřičíme a neděláme nepořádek.
4. Vždy si po sobě uklízíme.
5. Nevyvoláváme konflikty.
6. Neurážíme se navzájem.
7. Žádné nadávky a vulgární slova.
8. Nepřekřikujeme se.
9. Nepoužíváme násilí vůči sobě ani proti ostatním.
10. Žádné nefér chování a rasistické nadávky.
11. Neničíme zařízení a vybavení klubu, nikam ho neodnášíme.
12. Nekouříme ani neužíváme jakékoliv jiné návykové látky (alkohol, marihuana apod.), ani je sem nepřinášíme.
13. Nesmíme nosit jakékoliv nebezpečné předměty – zbraně, petardy apod.
14. Dodržujeme základní hygienická pravidla (při kašli si zakrýt ústa, mýt si ruce při příchodu, po použití WC, na WC používat toaletní papír a splachovat apod.).
15. V prostoru klubu provozujeme pouze ty činnosti, pro které jsou prostory určeny. Neběháme zde a neděláme akrobatické kousky – pokud to není místnost k tomu určená.
16. Nerozvíjíme zde žádné sexuální aktivity.
17. Dbáme pokynů a doporučení pracovníků, chováme se k nim slušně. Pracovníci za děti odpovídají pouze při organizované činnosti v klubu, mimo klub na společných akcích a při přesunu na ně.
18. Za cenné věci můžou pracovníci klubu zodpovídat pouze tehdy, když danou věc přijmou od návštěvníka klubu proti podpisu do úschovy.

POKUD DĚTI NERESPEKTUJÍ POKYNY PRACOVNÍKŮ A PORUŠUJÍ PRAVIDLA KLUBU, BUDE JIM BEZODKLADNĚ UDĚLENA SANKCE ZA NEDODRŽENÍ PRAVIDEL!!!

Práva klientů služeb NZDM Pohoda

1. Máš právo sem chodit a bezplatně využívat služby a prostory našeho klubu.
2. Máš právo využívat vybavení klubu, zapojovat se do programové a volnočasové aktivity.
3. Máš právo podílet se na činnosti klubu a ovlivňovat ji. Zajímají nás tvoje nápady a připomínky.
4. Máš právo tu „jen tak“ být a nezapojovat se přímo do našich aktivit.
5. Máš právo zůstat v anonymitě. Je jen na tobě, zda nám budeš chtít o sobě podat nějaké informace.
6. Máš právo v rámci otevírací doby kdykoliv přijít a kdykoliv odejít.
7. Máš právo být respektován, mít na věci svůj vlastní názor, své postoje, a vzhled apod.
8. Máš právo na kontakt s pracovníky klubu.
9. Máš právo na ochranu před násilím a všemi formami špatného zacházení.
10. Máš právo na ochranu osobních údajů – pracovníci klubu nesmí podávat žádné informace o tobě ani jednat za tebe, pokud se o tom předem nedohodnete.
11. Máš právo nahlížet do dokumentace, vztahující se ke tvé osobě.
12. Máš právo využít nabídku pomoci v obtížných a krizových životních situacích.
13. Máš právo využít naší asistenční a doprovodné služby (dáme ti kontakt, případně tě doprovodíme k jinému odborníkovi či do jiné instituce).
14. Máš právo stěžovat si, a na projednání stížnosti máme nejvýše 30 dní, abychom tě vyrozuměli o výsledku.
15. Máš právo „nerespektovat“ naše pravidla, ale pak budeš muset přijmout naše sankce za nedodržení pravidel zde fungujících, nebo nebudeš moci naše zařízení navštěvovat.